

K. 7. 1.

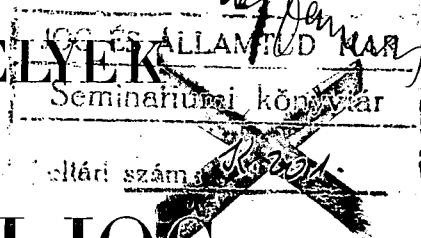
68/1



Dr. Reiner János
egyetemi tanár úrnak
Kiváló tisztelettel

Reiner János

AZ EGYHÁZI SZEMÉLYEK



UTÁNI

ÖRÖKÖSÖDÉSI JOG

MAGYARORSZÁGON.

IRTA

Dr. REINER JÁNOS

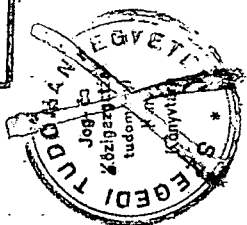
EGYETEMI MAGÁNTANÁR.

BUDAPEST.

PFEIFER FERDINÁND.

1900.

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM		B. M.	
Jel: 11729		179.88	
Lelt. napl. sz.: 11729		11729	
csoport:		szám.	



FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM	
ÁLLAM ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR	
Lelt. napl. sz.: 21111/1	

BEVEZETÉS.

A katolikus és a görög-keleti egyházakhoz tartozó egyházi személyeknek ezen állására való tekintettel — némely kivétellel — a közönséges jogszabályoktól eltérő örökösödési jogszabályok állanak érvényben.

Örökjogunknak ezen különös része azonban kizárólag csak a katolikus és a görög-keleti egyházakhoz tartozó egyházi személyek tekintetében tartalmaz jogszabályokat, míg a többi egyházhoz (illetőleg vallásfelekezethez) tartozó egyházi személyek utáni örökösödést a közönséges örökösödési jog szabályozza.

Azon különleges szabályok, a melyek az ág. ev., vagy az ev. ref. egyházak lelkészei után, özvegyi vagy kegyeleti év czimén, ezen egyházak autonóm jogalkotása körében meghatározott személyeknek (az özvegynek, a leszármazóknak, munkára képtelen szülőknek) bizonyos jogokat s szolgáltatásokat, pld. a papi lakban való lakást, a javadalomból folyó jövedelmek megállapított részét biztosítják, nem tekinthetők örökjogi szabályoknak, s ezért nem is jöhetnek itt tekintetbe, mert az örökhagyó személyiségétől függetlenül, annak halála után, önálló jogalapon létesülő szolgáltatásokra vonatkoznak, a melyek nem tartozhatnak az örökhagyó hagyatékához.⁽¹⁾

⁽¹⁾ A magyarországi ág. hitv. ev. keresztyén egyház alkotmányának 74. §-a szerint, az elhalálozás napjától számított egy fél évre járó mindennemű lelkészi javadalom, beleértve a papilakban való lakást is, az elhalt lelkésznek özvegyét, illetőleg leszármazóit és munkára képtelen

Azonban a katolikus és a görög-keleti egyházakhoz tartozó személyek szintén nem kivétel nélkül esnek ezen különös jogszabályok alá, és vannak kivéve a közönséges örökösödési jog szabályai alól.

Mert kivételt létesít a görög-keleti egyházak által elfogadott clerogamia, mely az egyházi személyek utáni örökösödési jog különleges szabályozásának alapgondolatával szembe helyezi a házastársi kapcsolat s a családiasság tekinteteit, a minek következtében pld. a görög-keleti szerb egyházban csak a gyermek, vagy vérrokon nélkül elhalt lelkész esik a Declaratorium Illyricum 5-ik pontjának a közönséges jogtól eltérő korlátozásai alá.

Másfelől a hagyatéki vagyon minősége is határozó arra nézve, hogy a különös, vagy a közönséges jog szabályai érvényesülnek-e?

Az egyházi személyek ugyanis ezen egyházi személy

szüleit illeti. — Ezzel szemben az örökhagyót megillető jövedelem «az elhalálozás napjáig esedékes összes lelkészi jövedelem», valamint az egyházközségi közgyűlés tudtával és beleegyezésével tett javítások és haszonhajtó beruházások kárpótlása mint kétségtelen hagyaték a közönséges jogszabályok szerinti örökösöknek van fentartva, s nincs külön az egyházi törvények által kijelölt személyek részére biztosítva — 73. és 76. §§. — A magyarországi ev. ref. egyház alkotmányos szervezetének 237. §-a az özvegyi és kegyeleti év ügyének szabályozását az egyházkerületek hatáskörébe utalja, a melynek alapján az elhalt lelkész halála után a megkezdett szolgálati év kiegészítése —, azonkívül kegyeleti év czimén állapítanak meg az egyházkerületek személyi szolgáltatásokat a meghatározott személyeknek. — Friedberg. Lehrbuch des kath. und ev. Kirchenrechts Leipzig. 1889. 479. l. felemlíti, hogy az elhunyt lelkész által még ki nem érdemelt jövedelmek is szerepelhetnek úgy, mint a melyek a hagyatékhhoz csatoltatnak, még pedig azon alapon, hogy az elhalt lelkész még bizonyos ideig tovább működőnek tekintetik, a mit mint realitás nélküli fictiót nem értékesíthetjük, s a mire szükség sincs, mert kétségtelen, hogy az — mint Friedberg ezt legalább a kegyeleti évre nézve kiemeli — akár külön meghatározott —, akár külön meg nem jelölt személyek részére biztosított személyi jótéteményt képez, a mely tehát — mint Kirchenheim. Kirchenrecht. Bonn. 1900. 314. l. érinti — a hagyatéki hitelezők által nem vehető igénybe.

minőségétől, s ily állásuktól függetlenül és másfelől ezen állásukra való tekintettel külön-külön szerezhetnek vagyont, illetőleg vagyoni jogokat.

Ezen szerzések különbsége eltérő befolyást gyakorol azon vagyonjogok további sorsára, s annak jogi megítélésére nézve.

Erre való tekintettel még további elhatárolás is eszközlendő, a mennyiben az egyházi személyek legnagyobb körére nézve kétségtelen, hogy ezen minősége nem semmisíti meg az attól független szerzés és vagyonjogi érvényesülés lehetőségét sem, pld. a püspök örökölhét, magánvagyonának jövedelmeiből, irodalmi úton stb. szerezhét, s ezt birhatja, kezelheti, s azzal teljesen szabadon rendelkezhetik.

S épen azért mindazon esetekben, a melyekben az egyházi személynek ezen minősége, s állása nem zárja ki a külön vagyonjogi személyiség létét, önállóságát és érvényesülhetését —, az ily egyházi személynek ezen külön tekintetbe vehető személyisége utáni örökösdés szintén a közönséges örökjogi szabályok alá esik.⁽¹⁾

Ezen tétellel nem áll ellentétben, sőt megerősíti azt azon — alább részletesen ismerttetendő — jogállapot, mely az ünnepélyes szegénységi fogadalmat tett szerzesetek tekintetében áll fenn; a mennyiben itt az ünnepélyes fogadalom tétele előtt birt vagyon sem esik egyszerűen a közönséges jog szabályai szerinti megítélés alá.

⁽¹⁾ A kollonicsi egyezmény 2-ik pontja jelzi s az Approbata Constitutionók I. R. 6. cz. 2. art. kifejezetten is kiemeli ezt. Az előbbi szerint «Super mobilia hæc obsignata (*avilicis, in quæ cognati succedunt etc. seclusis*)... conficiatur inventarium. Utóbbinak befejező mondata szerint: De ha az egyházi személy nemesi prærogatívával bir, magára és posteritásira és nem ecclesiára devolválandó jószágokat vagy örökségeket azoknak állapottjok a közönséges haza törvényéhez accomodáltassék.

Csakhogyn itt éppen az ünnepélyes fogadalom jogi hatása s a szerzetesnek állása az, a mely az ünnepélyes fogadalmat tett szerzetesnek, ezen minőségétől s állásától független vagyonjogi személyisége tekintetében érezteti nivelláló, önállóságát megszüntető hatását, a minek viszont következménye az, hogy itt a közönséges jog szabályai rendszerint nem alkalmazhatók még azon vagyon tekintetében sem, a mely például a világi papoknál a közönséges jogszabályok szerinti megítélés alá esik.

Ezzel szemben mindazon személyeknél —, a kiknél a már kiemelt vagyonjogi személyiség önállósága érintetlen marad —, csak azon vagyon képezi a külön örökjogi szabályozás tárgyát, a mely egyházi forrásból ered, s abban bírja alapját.

E szerint tehát nem minden egyházi személyre —, hanem azoknak csak a most kiemelt körére szorítva áll azon tétel —, a melyet Frank egész általánosságban állít fel⁽¹⁾ —, hogy ezen különös örökjogi szabályozás csak azon szerzeményre vonatkozik, a melyet az egyházi javadalom jövedelméből, vagy ily egyházi állásra való tekintettel valamely más egyházi forrásból nyertek.⁽²⁾

S tényleg ez képezi az egyházi személyek ezen körére nézve fennálló örökjogi szabályozás alap gondolatát, a minek természetes következménye az, hogy ezen külön szabályozás köréből kiesnek mindazon egyházi személyek, a kik nem bírnak egyházi javadalommal, egyházi forrásból eredő jövedelemmel, hanem pld. magánvagyo-

(1) Frank. Az osztó igazság törvénye Magyarhonban. Buda. 1845. I. 507. l. «Különös szabályok alatt áll az egyházfiak szerzeménye, melyet egyházi hivatal jövedelméből nyertek.» Itt az egyházfiak szerzeményéről szóló szakaszban szól a szerzetesekről is.

(2) Ide értendő a netán még függő jövedelem is, például a mely az elhunyt javadalmast halála napjáig illeti, de a mely még nem folyt be (utólag fizetett bérösszeg, stb.).

nukból, vagy magánalkalmazásban (házi nevelő stb.) élvezett jövedelemből élnek.

Különösen kiemelendők itt a katonai lelkészek, a kiknek egyházi javadalmuk nincs, s a kikre nézve épen azért ezen alkalmazásukban szerzett vagyonuk *peculium quasi castrense*-nek tekintetik, s mint ilyen nem esik ezen különös szabályok alá.⁽¹⁾

Nem hagyható ugyan itt fölemlítés nélkül azon tény, hogy az 1789. máj. 19-iki 18,848. sz. —, és ugyanazon évi jul. 29-iki 3295/39,140. sz. helyt. intézkedések, azon személyekre nézve —, a kik soha sem élveztek egyházi javadalmat, továbbá azokra nézve is, a kik saját vagyonukra, vagy más által biztosított jövedelemre szenteltettek fel —, azt rendelik, hogy azoknak érvényes végintézkedés nélkül visszamaradt hagyatékából egy harmad a szegényeknek jusson, és csak két harmad maradjon a rokonoknak.

(1) Singer. Historische Studien über die Erbfolge nach katholischen Weltgeistlichen in Oesterreich-Ungarn. Erlangen. 1883. szintén utal erre 116. l. 6. 1. jegyz., s említi, hogy ez főlöskéül még külön is ki lett mondva az 1779. febr. 20-iki udv. hadi tan. rendelet által. Ezt s az 1798. jul. 9-iki rendeletet említik még Leonhard. Verfassung der Militär-Seelsorge. Wien. 1842. 317. l.; Stubenrauch (Schuster. Schreiber. Krasny). Commentar zum österreich. allg. bürg. Gesetzbuch. Wien, 1898, 987. l. — Pfaff-Hofmann. Commentar zum österreich. allg. bürg. Gesetzbuche. Wien. 1877. II. köt. 125. l. 32a) jegyz. még az 1860. jun. 18-iki legf. elhatározással kiadott katonai szolgálati szabályzatra is hivatkozik annak igazolására, hogy még a szerzetes katonai lelkészeket is megilleti szabad végintézkedési jog. (Dienstreglement für die k. k. Infanterie. Wien. 1860. I. R. 26. §. In Bezug auf das bewegliche Vermögen gehört der Regimentscaplan zur Regiments-Gerichtsbarkeit, und kann, wenn er auch ein Ordensgeistlicher wäre, mit seinem in dem sogen. *peculio quasi castrense* bestehenden Vermögen frei schalten und durch seinem letzten Willen verfügen.) A későbbi (1873. 1886.) szolgálati szabályokból ezen rendelkezés kimaradt; azonban nálunk ez különben sem képezhetne jogforrást, miután az 1889. 6. t.-cz. 62. §. (s előbb az 1868. 40. t.-cz. 54. §-a) szerint az ily magánjogi viszonyok a polgári törvények alá —, és a polgári hatóságok elé tartoznak. Azonban constatálják a tényleg létező jogi helyzetet, másfelől az osztrák polgári törvénykönyv jogterületére nézve, a szerzetesek tekintetében figyelembe jöhet, a miről alább lesz szó.

Ezen rendelkezések kétségtelenül elhomályosították ezen különös örökjogi szabályozásnak kiemelt alapon-dolatát; azonban már az 1812 okt. 6-iki 4030/24,269. sz. helyt. intézvény félretette ezen rendelkezéseket, s azon szabálylyal helyettesítette, a mely szerint az ily egyházi személyek utáni örökösödési jog a nemesek örökjogával esik össze, tehát nem esik a különös örökjogi szabályok alá.⁽¹⁾

Az ez által is megerősített alaptétellel kapcsolatban azon kérdés veendő közelebbről figyelembe, hogy mely jövedelmek azok, a melyek ezen különös megítélés és szabályozás alá eső szerzeménynek forrását képezik.

E részben a közönséges egyházjogban is vitás az, hogy egyenlő megítélés alá eshetik-e mindaz, a mit valamely egyházi személy hivatala alapján, esetleg különös ténykedéseért szerez, és az, a mit közvetlenül javadalmából élvez jövedelemként?

Vagyis mindaz ily szerzeménynek tekintendő-e, a mit az illető egyházi személy intuitu ecclesiae szerez, vagy csak az, a mit közvetlenül a javadalom ad jövedelemként, állandó fizetésként — tehát titulo beneficii —.

A közönséges egyházjog szerint azon nézet látszik uralkodónak, a mely a bona quasi patrimonialia —, vagy bona industrialia-hoz számítja mindazt, a mi nem közvetlenül a javadalomból foly; így a stolaris jövedelmeket, a misedíjakat stb.⁽²⁾

(1) Frank i. m. 509. l. 1.) jegyz. — Singer i. m. 113. s köv. l. különösen hangsúlyozza ezt. — Kollányi. A magyar kath. alsópapság végrendelkezési joga, ennek története, jelenlegi állapota, stb. Esztergom. 1890. 161. s 178. s köv. l.

(2) L. a kath. egyházra nézve Læmmer. Institutionen d. kath. Kirchenrechts. Freiburg. i. B. 1892. 680. s köv. l. — Glanvell. Die letztwilligen Verfügungen nach gemeinem kirchlichen Rechte. Paderborn. 1900. 275. l. 4.) s köv. l. 1.) jegyz. közöl ide vonatkozó curialis határozatokat;

A mi jogrendszerünkben erre vonatkozó határozott rendelkezés nincs, azonban a fennálló jogszabályok arra utalnak, hogy a különös örökjogi szabályok alá eső szerzemények forrásaiúl mindazokat kell tekintenünk, a melyek az egyházi állással állanak kapcsolatban, vagyis a melyek intuitu ecclesiae adnak jövedelmet.

Igaz ugyan, hogy ezen jogszabályok sok helyen szólanak valamely egyházi javadalom birtokáról, vagy meghatározott segély-, s nyugdíjról, mint a különös örökjogi szabályok érvényesülésének előfeltételéül, azonban ezzel — mint láttuk — csak azon személyek köre van megjelölve, a kiknek tekintetében ezen különös jogszabályok érvényesülhetnek.⁽⁴⁾

Azonban ezzel nincs egyúttal az ezen szabályok hatálya alá eső jövedelmek, s szerzemények köre is meghatározva, s az egyházi állás által, azon javadalom birtokosa részére lehetővé tett, vagy biztosított különleges

azonban a maga részéről ellentétes álláspontot foglal el. Kollányi i. m. 49. s köv. l. szintén ellentétes nézetet van. Érdekes azonban nála a 106. l. 1.) jegyz.-ben közölt 1374. évi váradi káptalani statutum, mely az egyházi állástól független magán személyben való szerzést helyezi szembe az egyházi állásban eszközölt szerzéssel, mint a mely másként ítélendő meg. Szembe vannak állítva mobilia per Ecclesiam acquisita, azokkal, a melyek in hæreditate, vel artificio, aut doctrina seu dono consanguineorum aut amicorum proveniunt, vel alio modo intuitu personæ acquiruntur. — A keleti egyházra nézve Milas. Das Kirchenrecht der morgenländischen Kirche. Übersetzt R. v. Pessic. Zara. 1897. 487. l. már a hivatal bármely jövedelméből folyt jövedelmet állítja szembe a magánvagyonnal s magánszerzeménnyel, közelebbi részletező felvilágosítás nélkül.

(4) Ezt igazolja pld. az 1812 okt. 6-iki 4030/24269. sz. helyt. intézv.-ben foglalt szembeállítás, a mennyiben kimondja, hogy a különös szabályok alá esnek azon egyházi személyek, a kik javadalommal bírnak, vagy bírtak, és az abból szerzett vagyonnal nyugalomba mennek, vagy azok, a kik javadalomukról az elaggott papok házába mennek; ellenben nem esnek ezen szabályok alá, a kik soha javadalommal nem bírtak, hanem magánvagyonukból éltek. — A saecularisált szerzetesekre nézve itt felvett rendelkezések ezzel analogok, csak azok részesítésének jogalapja más. —

jövedelmi forrás s az abból folyt jövedelem ezen jövedelmek s szerzemények köréből kizárva; ellenkezőleg ezen jogszabályok, a hatályuk alá tartozó egyházi személyek ezen állásában nyert bármily szerzeményére, s hátrahagyott vagyonára kiterjednek.

Sőt épen az okozhatna gyakran — bár csak látszólagos — nehézséget, hogy több rendelkezés, pld. az erdélyi 1788 jun. 21-iki 5268. sz. főkormányszéki intézv. szövegezése minden korlátozás nélkül akként szól, mintha ezen különös szabályok, az ily egyházi személyek bármily — tehát esetleg nem egyházi állására való tekintettel eszközölt — szerzeményére, s vagyonára is hatálylyal birnának; az itt jelentkező látszólagos nehézséget azonban eloszlatja annak figyelembe vétele, hogy mindezen esetekben oly rendelkezésről van szó, mely kapcsolatban áll oly előbbi szabálylyal, mely e részben nem hagy fenn kételyt az iránt, hogy csak az egyházi állásban —, illetőleg arra való tekintettel nyert szerzemény képezi ezen különös szabályozás tárgyát;⁽⁴⁾ ezen kívül az ily szövegezésre alapítható ezen magyarázatot lerontja az egyházi személyek utáni örökösödési jog azon alaptétele, mely kizárja ezen szabályozás köréből az egyházi állásra való tekintet nélkül —, s attól független szerzés eredményét képező vagyont.

(4) A szövegben említett guberniális intézv. azon bevezetéssel, hogy «quantumvis Clerici Sæculares de facultatibus suis . . . disponendi Jus nequaquam restringere satagamus», rendelkezik a hátrahagyott vagyonban («relicta substantiâ») való törvényes örökösödés tekintetében. Sőt — úgy látszik — Stubenrauch i. m. 986. l. úgy is fogja fel ezen rendelkezést, hogy ennek alapján az egész tiszta hagyaték, a vagyon eredetére való tekintet nélkül, a különös szabályok alá esik. — Csakhogy Erdélyre nézve maga az intézv. — mely az 1782 szept. 2-iki kir. leiratot hatályon kívül helyező új kir. rendelet alapján kelt — nem hagy fenn kétséget az iránt, hogy ezen különös szabályok csak az Appr. Const. I. R. 6. cz. 2. art. megállapított szerzeményekre vonatkozik.

Az egyházi személyek utáni ezen különös örökjogi szabályozás nem azonos az ország egész területére nézve, s az alapul fekvő szabályok forrása sem közös.

Eltérés van egyfelől az erdélyi róm. és gör. kath. egyházi személyek és Magyarország többi egyházi személyei —, másfelől a gör. kel. román és szerb egyházakhoz tartozó egyházi személyek tekintetében.

Horvát-, Szlavonország, az azt megillető vallásügyi autonómiánál fogva itt figyelmen kívül marad; azonban általánosságban ezen jogterületre nézve megjegyezhető, hogy az 1868-ik év előtti közös materialis jogi szabályokon, az autonom jogalkotás nem tett változtatásokat.⁽¹⁾

Az ország erdélyi részeiben ezen különös örökjogi szabályozás kérdéseiben már a különválás ideje alatt alkotott Approbata Constitutiok tartalmaztak rendelkezéseket, a melyek azután a későbbi jogi szabályozásoknál is alapul szolgáltak — habár ezek által teljes átalakulást nyertek —.

Így különösen azon nagy jelentőségű kérdésben, a melyet Mária Terézia 1775-ben döntött el, a midőn az erdélyi és a fogarasi püspök (most már érsek) szabad rendelkezési jogát biztosítja s annak fennállását constatalja.⁽²⁾

További külön jogforrást képez itt az osztrák polgári törvénykönyv, azon alakban és azon kiegészítésekkel, a melyeket az 1853 máj. 29-iki életbeléptetési nyilatparancs VII. art. 3. pontja e részben megállapított.⁽³⁾

(1) 1868: 30. t.-cz. 48. §. értelmében.

(2) A fogarasi gör. kath. püspök, most gyulafehérvári érsekre vonatkozó jogi helyzet kiterjed az 1868: 39. t.-cz. által törvénybe iktatott szamosújvári püspökre is.

(3) R. G. Bl. 1853. 99. Art. VII. 3. was die in den Bestimmungen des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches von dem Erbrechte-bezogenen politischen Vorschriften in Hinsicht auf die Geistlichkeit betrifft, so ist:

a) die Erbfähigkeit der geistlichen Gemeinden und deren Glieder

Ezzel kapcsolatban, vagyis az életbeléptetési nyiltparancs által körülhatárolt körben birnak ma különös jogforrási jelentőséggel az erdélyi egyházmegye 1822 ápr. 17-iki zsinatán megállapított statutumok is,⁽¹⁾ azon kormányhatósági rendelkezések mellett, a melyeket ezen életbeléptetési nyiltparancs érintetlenül hagyott.

Az ország többi részében ezen különös örökjogi szabályozás csak részben alapszik országos törvényen, legnagyobb részben kormányhatósági rendelkezések képezik annak forrását; egyházmegyei rendelkezések, statutumok csak az előbbi forrásokkal kapcsolatban s alapján birnak kötelező szabály jelentőségével.

A gör. keleti szerb egyházban alapforrást képez az 1779 jul. 16-iki Declaratorium Illyricum;⁽²⁾ a mivel szemben a gör. kel. román egyházra nézve az 1868 május 28-án jóváhagyott szervezési szabályok képezik az irányadó jogszabályt.

Ezen jogszabályok legnagyobb része eltérést tartal-

(§ 539.) nach den in dem Kronlande darüber bestehenden besonderen Verordnungen zu beurtheilen;

b) in Ansehung der Unfähigkeit der Ordenspersonen, eine letztwillige Anordnung zu errichten, haben für dieselben die im § 573. des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches enthaltenen Regeln zu gelten;

c) die Vorschriften, welche in Siebenbürgen bisher zu beobachten waren, wenn in Beziehung auf die Verlassenschaften geistlicher Personen die gesetzliche Erbfolge eintrat (§ 761.), bleiben bis auf weitere Verfügung unverändert. In Betreff jenes Theiles des erworbenen Vermögens des Erblassers jedoch, wozu nach diesen Gesetzen dessen Verwandte berufen waren, und in Beziehung auf die, dem Erblasser zu Folge der bestandenen Aviticität zugefallenen Güter, treten die Bestimmungen des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches über die gesetzliche Erbfolge ein.

(1) Statuta almæ diœcesis Transsilvanicæ anno 1822. die 17-ma Aprilis in Synodo Diœcesana publicata et concordibus notis approbata. Kolozsvár.

(2) 1895 decz. 8-án kelt 3943. min. eln. rendelettel — magyar földitással együtt — közzétetett R. T. 1895. évi foly. 939..s köv. l.

maz a közönséges egyházjog rendelkezéseitől, s a külföldi államok particularis fejleményeitől; (habár sok hasonló vonás van ezen és az Ausztriában az alsó papságra és a szerzetesekre vonatkozólag fennálló szabályozások között, miután sok rendelkezés onnan lett Magyarországra is átvive és kiterjesztve).

Épen ezen eltérésekre való tekintettel figyelembe veendő itt még azon kérdés, hogy miként ítélendő meg Magyarországon valamely külföldi egyházi személy utáni örökösödési jog?

Világi egyházi személyekre nézve ezen kérdés megoldása nem jár nehézséggel, még azon esetben sem, ha e részben államszerződés, vagy viszonyosság nem áll fenn.

Az egyházi személyekre vonatkozó különös — részben korlátozó — rendelkezések ugyanis mindig és kizárólag valamely hazai javadalomra, egyházi hivatalra való tekintettel vannak megállapítva, s azért az itteni különleges rendelkezések nem is alkalmazhatók a külföldi egyházi személy utáni örökösödésre; s ezen rendelkezéseknek singularis természeténél fogva, a magyar állampolgárrá lett s itt egyházi javadalmat nyert külföldi egyházi személynek, külföldön egyházi forrásból nyert vagyona sem tekinthető nálunk ezen különös szabályok alá eső szerzeménynek, hanem a *peculium quasi patrimoniale* szempontja alá esik.

A szerzetesek tekintetében azonban ettől teljesen eltérő jogi álláspontnak kell érvényesülnie azon mértékben, a mely mértékben jogrendszerünk az ünnepélyes szegénységi fogadalom jogi hatályát elismeri; mert ellenkező esetben esetleg a hazai bíróságnak oly jogi következményeket kellene érvényre juttatnia, a melyeket jogszabályaink feltétlenül meg nem engedetteknek tekin-

tenek;⁽¹⁾ ha valamely ünnepélyes fogadalmat tett s hazai jogunk szerint az alól felmentést, vagy a végintézkedésre engedélyt nem nyert szerzetesnek végintézkedése alapján kellene valakinek a hagyatékot oda ítélnie, pld. ha azon szerzetes az osztr. ptkv. 573. §-a értelmében oly állást nyert, a melynek elnyerése folytán a politikai rendeletek értelmében nem tekintetik többé a szerzet, vagy kolostor tagjának, holott a mi jogunk szerint ezen kapcsolat s a hozzátartozás nem tekinthető megszűntnek.

Ha ily esetben oly államnak polgára lenne az elhúnyt szerzetes, a mely állam eltiltja, vagy korlátozza általában —, vagy különösen a szerzetes után azon — saját szabályai szerint különben szerzésképes — szerzet általi szerzést, akkor azon szabályok érvényesülnek, a melyek a szerzésképtelen szerzet tagjai utáni örökösödésre nézve érvényben vannak.

Épen azért a most megjelölt körön belül feltétlenül a hazai jog lesz alkalmazandó, az idegen jogterület, esetleg szabadabb jogszabályával szemben.⁽²⁾

E részben a szoros értelemben vett Magyarország és Erdély is mint két külön jogterület áll egymással szemben — a mely jogi helyzet részleteiről alább lesz szó —.

(1) Bar. Lehrbuch des internationalen Privat- und Strafrechts. Stuttgart. 1892. 25. l. kiemeli ezen elvet, azonban a szerzetes utáni örökösödési jog kérdéseire nézve nem nyilatkozik. Csak a szerzetes öröklési képessége kérdésében nyilatkozik 61. l.; így Jettel. Handbuch d. internationalen Privat-, und Strafrechts. Wien und Leipzig. 1893. 65. l.; Szántó. Nemzetközi magánjog. Budapest. 1893. 181. l.

(2) Ellenkező esetben a nemzetközi jog általános szabálya fog érvényesülni; a mi főleg az erdélyi jogterületre nézve fordulhat elő, még Magyarországnak a Királyhágón inneni részével szemben is. A kérdés Ausztriában felmerült a Magyarországon eltörölt jezsuita rendnek —, a magyar tanulmányi-, s vallásalapból nyugalmazott tagjára vonatkozólag, a melyre nézve l. Pfaff und Hofmann. Excurse über österreich. allg. bürg. Recht. Wien. 1878. II. köt. 56. s köv. l.; l. még Helfert. Von dem Kirchenvermögen. Prag. 1834. II. R. 259. l.

A mit az egyházi személyek utáni ezen örökösödési jogra nézve könyveink nyújtanak, nagy részben stereotip ismétlései azon — különben eléggé részletező és casuistikus — szabályozások hideg tételeinek, melyeket a nagy számú kormányrendeletek tartalmaznak; másfelől e mellett igen nagy körökre nézve semmiféle felvilágosítást nem nyújtanak; pld. az ünnepélyes szegénységi fogadalmat tett szerzetesekre vonatkozó egyes szabályok felemlítése mellett, teljesen figyelmen kívül maradnak a congregatiók tagjai.⁽¹⁾

Ez teszi szükségessé jogrendszerünk ezen — oly nagy körökre kiterjedő — különös részének önálló tárgyalását; a melynek positiv jogi jelentőségét fokozza azon körülmény, hogy a Teleszkyféle örökösödési törvényjavaslathoz készített életbeléptetési törvénytervezet a jövőre is fenn kívánta tartani ezen jogszabályokat.⁽²⁾

(1) Történelmi szempontból azonban l. Singer i. m.; B. Jeszenszky. Az alsóbb rendű catholicus papok hagyatékai. Nemzet 1889. 3. sz. Kollányi már idézett műve Az alsó papság végrendekezési jogáról oklevél függelékkal és A magyar kath. főpapság végrendekezési jogának története. Budapest, 1896. Fraknoi A magyar királyi kegyúri jog. Budapest. 1895. s Oklevéltár a magyar királyi kegyúri jog történetéhez. Budapest. 1899.

(2) Zsögöd. Törvényjavaslat az öröklési törvény életbeléptetéséről. Jogi Szemle. 1890. 3. sz. 5. §. Hatályban maradnak a római, latin és görög-szertartású, és a görögkeleti egyházak főpapjainak, valamint az ezen egyházak többi egyházi személyeinek hagyatékában való öröklésre nézve törvényesen fennálló külön szabályok.

A mennyiben eddigelé is e szabályok az általános öröklési jogban bírták kiegészítésüket, ez utóbbiaknak helyébe ezen kapcsolatban is az öröklési törvény határozmányai lépnek. Áll ez nevezetesen a törvényes örökösödést és az örökhagyó rendelkezésén alapuló öröklést illetőleg, annyiban, a mennyiben az említett szabályok mellett az öröklés e nemeknek jelenleg is helye van.

Az öröklési törvénynek a kötelesrészt tárgyzó határozatai alá az említett személyek, mint örökhagyók, azzal a megszorítással tartoznak: hogy az apai, anyai, úgy nemkülönben a mi az utóbb említett egyházak főpapjait illeti, a leszármazói kötelesrész is, és egyáltalán az öröklési törvény II. czím IV. fejezetéből kifolyó leszármazói kötelesrész, egyedül

Ezen tárgyalásban — a már érintett okokból — külön vétetnek figyelembe:

1. a világi egyházi személyek;
2. a szerzetesek;
3. a congregatiók tagjai.

a hagyatéknak, és ennek is csupán azon mennyisége alapján követelhető, a mely a fentebbiekben fentartott szabályok szerint, az elhunytnek részéről szabad végrendekezésnek a tárgyát képezi. A szabad rendelkezésre egyes esetekben kinyert királyi vagy egyházfelsőbbségi engedély e korlátozások mértékére nincsen befolyással.

I. VILÁGI EGYHÁZI SZEMÉLYEK.

1. A katolikus egyházban.

a) *Végintézkedésen alapuló örökösödés.*

A katolikus egyházhoz tartozó világi egyházi személyek között, a végintézkedési jog szempontjából két, eltérő jogalapon nyugvó csoportot kell megkülönböztetni.

Az egyik csoportba tartozó egyházi személyek elvileg nem bírnak a szabad végintézkedés jogával, ellenben a másik csoportba tartozó egyházi személyek elvileg épen ezen szabad végintézkedés jogával vannak felruházva.⁽¹⁾

A szűkebb értelemben vett Magyarországra nézve ezen megkülönböztetést az 1715: 16. t.-cz. által kifejezetten használt körülírásra lehet és kell alapítani; míg az ország erdélyi részére nézve az abban foglalt korlátozás nem bír érvénnyel, úgy hogy az erdélyi — bármely szerzetes — katolikus egyházi személyek kivétel nélkül, az egyházi személyek azon csoportjához tartoznak, a kik elvileg a szabad végintézkedés jogával bírnak.

Ezen törvénycikk bevezetése szerint korlátozó rendelkezéseit csak azon főpapokra állapítja meg, a kik

(1) Az 1812 okt. 6-iki 4030/24,269. sz. három csoportot különböztet meg; a harmadik csoportba az eltörölt szerzetek tagjait, és az el nem törölt szerzetekből a fogadalom alól nyert felmentés alapján kivált tagokat foglalja; ezen csoport itt figyelmen kívül marad, miután a szerzetesekről külön lesz szó. —

királyi kinevezés alapján valóságos, realis javadalommal birnak; (venerabilis status Prælatorum, generaliter sub sacra regni Ungeriæ Corona existentium et comprehensorum (quo nomine ii duntaxat, qui ex regia collatione actualia et provisa beneficia obtinent, intelliguntur).

Ezen rendelkezés kellő határozottsággal írja körül azon személyek körét, a kikre ezen törvény kiterjed.

Ennek daczára az udvari kamara 1775-ben kételyt támasztott az iránt, hogy nem esnek-e ezen korlátozás alá, a jogrendszerünk által magánjogi tekintetben prælatusoknak tekintett azon egyházi személyek, prépostok, apátok, a kik nem királyi, hanem magán kegyúrak kijelölése alapján birják javadalmukat?⁽¹⁾

Irodalmunk egy része — a melyhez Kelemen és Frank is tartoznak⁽²⁾ — azon álláspontot foglalja el, hogy II. József az 1784 máj. 28-iki 5480/415. sz. helyt. intézvény szerint az ezen törvényben foglalt korlátozó rendelkezéseket az ily magán kegyúrak kijelölése alá tartozó prépostokra s apátokra is kiterjesztette.

Azonban ezen helyt. intézvényből úgy látszik, hogy maga II. József sem akarta ezen egyházi személyekre, a kollonicsi egyezménynek a szabad végintézkedési jog korlátozására vonatkozó rendelkezéseit is kiterjeszteni, hanem csak a hatályos végintézkedéssel nem rendezett hagyatéokra alkalmazandó örökösödési jog szabályait terjeszti ki azokra.⁽³⁾

(1) Több prépostság, apátság tartozik ily magánkegyúri kijelölés alá; l. e részben Fényes. Magyarország statistikája. Pest. 1843. II. köt. 40. l.

(2) Kelemen. Institutiones juris hungarici privati. Buda. 1818. II. köt. 335. l.; Frank. i. m. I. r. 441. l.; Nagy Ernő. Magyarország közjoga. Budapest. 1897. 138. l.

(3) Így már Nánásy. Testamentum a magyarországi törvények szerint. Pest. 1798. 105. Ez adja magyarázatát azon félreértett ténynek, hogy az 1812 okt. 6-iki m. i. helyt. intézv. miért szorítkozik csak az ide tartozó egyházi személyek utáni törvényes örökösödésre.

Ma azonban a kérdés még ezen alakjában is tárgytalan, mert az 1812 okt. 6-iki 4030/24,269. sz. helyt. intézv. ezzel ellentétes határozott álláspontot foglal el ezen kérdésben.

Ezen intézvény — az 1715: 16. t.-cz. kifejezésének ismétlésével — az egyházi személyek első csoportjába kizárólag azokat sorolja, a kik kir. kinevezés folytán bírják javadalmukat, (quoad Ecclesiasticos ad primam Classem referendos, utpote: Prælatos, seu Archi-Episcopos, et Episcopos, Abbates et Præpositos Beneficia ex Collatione Regia possidentes, clementer resolvere dignata est Sua Majestas etc.); sőt még — úgy látszik éppen a II. József említett elhatározására való tekintettel — az ezen csoportba nem tartozó —, magán kegyúri kijelöléstől függő prépostok s apátok utáni törvényes örökösödésre is kifejezetten kiterjeszkedik, kiemelve, hogy azok ezen első csoportba nem tartoznak (Eo in reliquo etiam benigne applacitato, ut Ecclesiasticorum Beneficia, utpote Præposituras ex privatorum Collatione possidentium, si ab intestato decedant, Substantiæ, pari ratione, quemadmodum Substantiæ Canoniorum, et Parochorum pertractentur).⁽¹⁾

(1) Kollányi. Az alsópapság stb. i. m. 172. s köv. 1. részletesen foglalkozik ezen kérdéssel s érvelésében arra is utal, hogy II. Lipót 1790 ápr. 20-iki 1375/13032. sz. legf. elhatározásában hatályon kívül helyezte II. Józsefnek a kollonicsi egyezményben nem foglalt egyházi személyek végrendelkezési jogára s hagyatéki ügyeire vonatkozó összes intézkedéseit, s ezek között az 1784. évit is. Ezen hivatkozás nem látszik itt meggyőzőnek, mert a clerus ruralis alatt — ha elfogadjatik is Kollányinak u. o. 169. 1. 2.) jegyz.-ben foglalt nézete — az itt szóban levő magán kegyúri kijelöléstől függő prépostok s apátok nem érthetők, annál kevésbbé, mert hisz a kormányhatóságok részéről éppen az iránt támasztatott kétély, vajon nem tartoznak-e ezek a kollonicsi egyezmény alá? — A Konek Egyháztanában (VI. kiad. Antal. Budapest. 1889.) 223. l. b) foglalt azon észrevétellel szemben, hogy a szövegben is említett 1812. évi intézv. csak a törvényes örökösödésről szól, s így csak a részben lennének kivéve

Az első elhatároló vonás tehát itt az, hogy a javadalom kir. kinevezés által adományoztatik-e, vagy nem?

Azónban nem minden kir. kinevezéstől függő javadalom esik egyenlő megítélés alá; különbség van e részben a hazai jog szerinti praelatusok és az e körbe nem tartozó egyházi személyek között; ezért pld. nem eshetnek az 1715: 16. t.-cz. hatálya alá a kanonokok.⁽¹⁾

Végül határozó az, hogy az örökhagyó egyházi személy valóságos, realis, actualis javadalmat bir-e a kir. kinevezés folytán, vagy nem? azért nem terjed ki az 1715: 16. t.-cz. például a czimzetes prépostokra, apátokra, mert a törvény rendelkezése s célja arra fektet súlyt, hogy épen a jövedelmet adó javadalmat adja a kir. kinevezés.

Különös jelentőséget nyer az egyházi személyeknek ezen szembenálló s eltérő jogi szabályozással kapcsolatos minősége oly esetben, a midőn két különböző megítélés alá eső javadalom egy személyben egyesül; pld. valamely püspök megtartja az addig esetleg birt kanonoki stallumot; vagy a midőn ily javadalmak birtoka azon személyben változik, pld. a plébános, vagy kanonok püspökké neveztetik ki.

Ezen esetben az új javadalom birtoklásának első évében elhalt örökhagyó szerzeményi hagyatéka — azon

ezen egyházi személyek a kollonicsi egyezmény alól —, Kollányi következtetései helyett elegendő arra utalni — a miről már az előző jegyz.-ben történt említés —, hogy az 1812. évi intézv. csak azért szorítkozik a törvényes örökösödésre, mert II. József 1784. évi elh. is csak a törvényes örökösödésről rendelkezik.

(1) Nánásy i. m. 69. s köv. l. közli az 1776 febr. 16-iki intézvényt, mely eldönti azon kérdést, hogy a korábbi jogállapotot nem változtatja meg azon körülmény, hogy most a király adományozza a kanonokságokat is (neque variare casum id, quod nunc Canonicatus per collationem Regiam conferantur.) — Mária Terézia óta ugyanis — néhány kivétellel — a király nevezi ki a kanonokokat is.

rész kivételével, mely a kollonicsi egyezmény hatálya alá tartozó javadalomban találtatik — azon szabályok alá esik, mint minden más ily javadalom birtokosának hagyatéka.

Ellenben az egy évi birtoklás után elhalt örökhagyó egész szerzeményi hagyatéka — úgy mint előbbi esetben, a kollonicsi egyezmény hatálya alá tartozó javadalomban talált rész — kizárólag az 1715 : 16. t.-cz. szerinti megítélés alá esik.⁽¹⁾

Önálló megítélést követel meg e mellett a szerzetesből kinevezett püspök, vagy érsek utáni örökösödés jogának kérdése?

Az előrebocsátottak alapján, az alapúl felvett első csoportba — a melynek tagjai elvileg nem birnak szabad végintézkedési joggal — tartoznak: az erdélyi jogterület kivételével, a valóságos érsekek, püspökök, továbbá a javadalmaikat kir. adományozásból bíró valóságos prépostok és apátok.

A második csoportba pedig — a melynek tagjai viszont elvileg birnak a szabad végintézkedési joggal —

(1) Az 1812 okt. 6-iki intézv. csak apátokat s prépostokat említ, azonban az alapgondolat és rendelkezés céljának közössége folytán, a kollonicsi egyezmény hatása alá tartozó minden egyházi személyre alkalmazást talál. — *Relate vero ad illos, qui Abbatiam, vel Præposituram Beneficiatam collationis Regiæ tenent, ac una Canonici, aut Parochi sunt, ... S. M. ... annuit, ut si primo Possessorii ejusmodi Beneficii anno fatis functi fuerint, Substantiæ eorum illa prorsus ratione pertractentur, quæ pro Substantiis Canonicorum, et Parochorum præscripta est, excepta tamen illa Substantiæ parte, quæ in Bonis Abbatiae, vel Præposituræ ejusmodi ultra Fundum Instructum, fructibus pendentibus huc quoque imputatis, adreperita fuerit; hanc enim, prout et primo Possessorii Beneficii Collationis Regiæ evoluti anno, universam eorum Substantiam S. M. juxta Conventionis Kollonitsianæ statuta pro Beneficiis Collationis Regiæ delixa, pertractari jubet, siquidem per Decursum anni unius, ejusmodi Beneficiatis sufficiens tempus suppetat, ut sibi de Facultate testandi prospicere, atque sic de Substantia sua libere disponere valeant».*

tartoznak: az erdélyi és szamosújvári püspök s a gyulafehérvári érsek s általában az erdélyi jogterületen minden más egyházi személy; továbbá az ország többi részén a magán kegyúri kijelöléstől függő nagyobb javadalmasok; minden czimzetes püspök, prépost, vagy apát, habár más kisebb javadalommal bir is; s végül minden kisebb javadalom birtokosa, így a kanonok, a plébános, a segédlelkészek.

A kolloncsi egyezmény hatálya alá tartozó egyházi személyek.

Az első csoportba tartozó egyházi személyekre nézve az 1715: 16. t.-cz. képezi a kötelező jogszabályt.

Ennek értelmében pedig az ide tartozó egyházi személyek, a javadalmuk jövedelmeiből szerzett ingó javaikról tenni szándékolt végrendelet tételnél az ú. n. kolloncsi egyezményhez kötelesek alkalmazkodni, hacsak nem nyertek a királytól szabad végintézkedési jogot.⁽¹⁾

A törvény ezen rendelkezésével csak ideiglenesen kívánta szabályozni ezen egyházi személyek végintézkedési jogát, még pedig azon ideig, a míg épen az ezen végintézkedés jogának rendezésére vonatkozólag akkor folytatni rendelt bizottsági tárgyalások ezen kérdést véglegesen nem rendezik.⁽²⁾

Ezen bizottsági tárgyalások azóta nem vétettek többé fel, sem pedig a törvény változást, vagy módosítást nem szenvedett.

Ezen tényt hangsúlyozni kell azon több irányban fel-

(1) 1715 : 16. t.-cz. 2. §. Interea vero vel eidem Cardinalitiae Conventioni ad instantiam mentionati Cleri per suam Majestatem sacratissimam benigne confirmandae standum, vel pro Consensu Regio super libera disponendi facultate recurrendum.

(2) 1715 : 16. t.-cz. 1. §. Quatenus etc. caepa continetur et determinetur Commissio. — 2. §. Interea etc., l. előző jegyz.

merült nézettel s állásponttal szemben, a mely a IX. Pius és I. Ferencz József között 1855 aug. 18-án kötött concordatumnak, az egyházi személyek végintézkedési jogára vonatkozó XXI. articulusát úgy fogja fel, mint a mely a magyarországi érsekeknek, püspököknek, és más eddig korlátozott egyházi személyeknek is megadta volna a szabad végintézkedési jogot, a midőn akként rendelkezik, hogy a birodalom minden részében szabad lesz az érsekeknek, püspököknek és minden egyházi személynek, hagyatékáról a szent canónok szerint rendelkezni.⁽¹⁾

Azonban kétségtelen, hogy a concordatum nem lévén törvény, nem változtathatta meg az 1715: 16. t.-cikket; másfelől nem képezi az 1715: 16. t.-cz. által engedélyezett bizottság megállapodását, a mely véglegesen lenne hivatva szabályozni ezen végintézkedési jogot.

Továbbá nem tekinthető — már tartalmánál fogva — az 1715: 16. t.-cz. 2. §-a alapján, az összes ezen törvény hatálya alá eső magyarországi papság javára együttesen adott szabad végintézkedési kir. engedélynek, azonban formailag sem birhatna mint királyi rendelkezés érvénnyel, mert hiányzik az annak érvényéhez szükséges felelős minister ellenjegyzése.⁽²⁾

(1) L. e. nézetet különösen H. Hinka. A kath. főpapok végrendelkezési joga és az azok utáni törvényes örökösödés Magyarországhban. Budapest. 1883. Az ezen könyvvel kapcsolatos irodalomra nézve Zlinszky-Reiner. A magyar magánjog mai érvényében. Budapest. 1899. 1155. l. 3.) és részletesen ismertette s megbeszélve Kollányi. A főpapság stb. i. m. X. 257—289. l. — A Hinka által képviselt nézetet van Vering. Lehrbuch d. ... Kirchenrechts. Freiburg i. B. 1893. 147. l. — A concordatum XXI. art. szerint: In cunctis Imperii partibus Archiepiscopis, Episcopis et viris ecclesiasticis omnibus liberum erit, de his, quæ mortis tempore relicturi sint, disponere juxta sacros Canones, etc. —

(2) Ezen kollektív engedélyadás érve meg van Hinkánál 53. s köv. l.; Veringnél i. h.; a kir. Curia által 1885 máj. 19. 220. sz. ítélettel helybenhagyott alsó bírói ítéletekben (l. Márkus. Felsőbíróságaink elvi határozatai. Budapest. 1891. II. köt. 196. s köv. l.); így Léway Sándor az or-

Az országbirói értekezlet ezen végintézkedési jog szabályának változtatása, vagy módosítása tekintetében nem tett javaslatot;⁽¹⁾ s a visszaállított magyar törvényben foglalt jogszabálylyal szemben, a concordatumnal meg egyező jogszokás sem fejlődött, s nem is fejlődhetett ki.

Az ennek daczára felmerült kételyek eloszlátása céljából a vallás-, és közoktatásügyi minister 1871 máj. 1-én kelt 643. eln. sz. körrendeletében czélszerűnek látta constatalni az 1715: 16. t.-cz. hatálya alá tartozó egyházi személyek végintézkedési joga tekintetében, ezen törvény hatályban létének tényét.⁽²⁾

A rendelet ezen tartalma és célja daczára, arra azon közvetítő álláspont alapított, a mely a rendelet kibocsátása előtt alkotott végintézkedésekre nézve elfogadta a concordatumnak megfelelő szabad rendelkezési jogot, ellenben ezen időponton túlra, a jövőre nézve az 1715: 16. törvényczikket fogadta el kötelezőnek.⁽³⁾

Ezen álláspont az 1715: 16. t.-cz. hatályban létének kérdésétől eltekintve —, figyelmen kívül hagyja azt, hogy

szágbirói értekezleten. Ráth. Az országbirói értekezlet, stb. Pest. 1861. II. köt. 447. l. — Az összehasonlítás pld. a Mária Terézia által adott alább említendő együttes engedélyvel, megmutatja ezen nézet alaptalan voltát; a concordatumban annak céljánál fogva is szabályalkotással állunk szemben. — L. még e részben Reiner. A concordatumnál. Budapest, 1898. 13. s 33. l. —

(1) Az országbirói értekezleten — i. m. 446. s köv. l. — Thanhoffer Pál és Lévay Sándor e tárgyban felszólaltak ugyan, azonban az értekezlet nem ment bele annak tárgyalásába, s e részben egyszerűen a korábbi magyar törvények minden módosítás nélkül visszaállítottak.

(2) A kath. főpapságot a vallás-, és közoktatásügyi minister mihez tartás végett értesítette, «hogy a főpapok végrendekezési joga, míg e kérdésre nézve a törvényhozás másként nem intézkedendik, az 1715: 16. t.-cz. értelmében megbirálandó lészen».

(3) Kir. Curia már idézett 1885 máj. 19. 220. sz. ítéletében azon álláspontot foglalja el, hogy az 1855. évi concordatumban az összes főpapoknak együttesen adott végintézkedési királyi engedély, ezen ministeri rendelet által, 1871 máj. 1-től kezdődő hatálylyal, vissza lett vonva.

a szerinte, a szabad végintézkedési jogot megadó királyi elhatározással szemben, egyoldalú ministeri rendelet nem bírhat azon jogi erővel, hogy azon királyi elhatározást hatályon kívül helyezze, annál kevésbbé itt, a hol az 1715: 16. t.-cz. értelmében kifejezetten királyi engedély szükséges a szabad végintézkedéshez.

Habár ekként az 1715: 16. t.-cz. jogilag maig változatlanul érvényben maradt, azért ezen végintézkedés jogának kérdésére nézve — más legislatív okokon kívül — azon tény is és ma is actualitást ad, hogy maga a törvény sem tekintette a benne foglalt rendezést véglegesnek.

Ma azonban ezen szabályozásnak megfelelőleg, az ezen törvény hatálya alá tartozó egyházi személyek, csak a kollonicsi egyezményben foglalt korlátok között bírnak végintézkedési joggal, kivéve ha szélesebb körű rendelkezésre kir. engedélyt nyertek.

Ezen különös szabályozás a javadalom jövedelmeiből származott összes szerzeményi javakra — és kizárólag csak ezekre — vonatkozik.⁽¹⁾

Azonban az ily szerzeménnyel szemben is érvényesíthető az ági vagyonból származó s arra alapított igény, úgy hogy az egyházi javadalomból eszközölt szerzés ténye daczára, esetleges ági vagyonból származó igény-nyel szemben mégis csak az képezhet itt is jogi értelemben ily megítélést képező szerzeményt, a mi az ági vagyon levonása után fenmarad.

Ezzel szemben is elsőbbséggel bír az örökhagyó által élvezett javadalom, a melyre való tekintettel akár a kol-

(1) A kollonicsi egyezmény 2-ik pontja, a hagyatéki vagyon leltározására vonatkozó eljárási szabálylyal kapcsolatban érinti, hogy az ingatlanok, akár öröklöttek, akár szerzetek, a kir. kincstárra szállnak, mint törvényes örökökre, ha a végintézkedés nincs királyi hozzájárulással megerősítve. A birtokviszonyok, s az ingatlanok jogi természetének változásával ezen jogállapot is megszűnt.

lonicsi egyezményben —, akár külön királyi engedélyben megállapított körű és terjedelmű végintézkedésnek tárgyát képező szerzeményről csak akkor lehet szó, ha az örökhagyó által élvezett javadalom törzsvagyona —, az ezt képező ingók és ingatlanok, a javadalmas birtokába történt átadáskor létezett, s esetleg a javadalmasnak a javadalomban léte alatt gyarapított állapot szerint elkülönítették s netáni hiányaik pótolttak.⁽¹⁾

Az ekként elkülönített szerzeményt a következő köteles hagyományok terhelik: 1. az örökhagyó könyvei és kéziratai az örökhagyó által élvezett javadalomra, vagy ha káptalannak volt tagja, arra mennek át a létező —, vagy létesítendő könyvtár gyarapítására; 2. a papi öltözetek, szentelt edények és oltárkészletek az egyházra —, és 3. a házi eszközök, úgy mint asztal-, konyha-, pincze-készletek, székek, ágyak, szőnyegek az utódra mennek át a javadalom részére.⁽²⁾

(1) Az ági vagyon a szerzeménnyel szemben bizonyítandó az igénylő által, ellenben a törzsvagyon és felszerelés stb. hivatalból, közigazgatási eljárás útján állapítatik meg. Az erre vonatkozó eljárást az 1881 : 59. t.-cz. 109. §-ában foglalt felhatalmazás alapján kiadott 1883 ápr. 18-iki 13,249. sz. igazs. s cult. min. rendelet szabályozza. A megállapítás a vallás-, és közoktatásügyi minister által kiküldött ministeri biztos által eszközölt leszámolás alapján történik, még pedig vagy úgy, hogy azt az örökösök elfogadják, vagy pedig a ministeri biztossal egyezséget kötnek; s ezen megállapodásokat a vallás- és közoktatásügyi minister is helybenhagyja; vagy pedig ha a felek és a minister, vagy közölök valamelyik nem nyugszik meg ezen megoldásban, akkor a vitás kérdéseket, évenként újra alakított vegyes bizottság dönti el végérvényesen. Hogy mi tekintendő törzsvagyonnak —, miben áll a felszerelés, a melyhez pld. a külön-külön 21 frton alúli gazdasági eszközök stb. ingyen visszamaradnak —, arra nézve l. Boncz. A katolikus főpapi hagyatékok körüli eljárás és erre vonatkozó főbb rendeletek. Budapest. 1878.

(2) 1715 : 16. t.-cz. 3. pont. *Dein libri omnes, uti et manuscripta capitulo, si cujus membrum defunctus fuerit, aut beneficio, quod habuit, aut augendam, vel erigendam aut instruendam bibliothecam cedant; indumenta vero sacerdotalia, vasa sacra, et altarium ornamenta, tanquam res Deo jam sacratae ecclesiae obveniant, prouti utensilia domestica, scilicet*

Ezen köteles hagyományokon felül maradott⁽¹⁾ szerzemény $\frac{1}{3}$ része felett teljesen szabadon intézkedhetik az örökhagyó —, a többi szerzeményből $\frac{1}{3}$ részt az egyháznak köteles hagyni, papnöveldek létesítése, vagy gyarapítására, egyházak javítására és lelkészlakok helyreállítására, a melyek tekintetében az örökhagyónak kijelölési joga van; és végül a harmadik $\frac{1}{3}$ rész a kir. kincstár részére jut.⁽²⁾

A végintézkedési jog ezen körét s korlátait megváltoztathatja az örökhagyó kérelmére megadott királyi engedély; minden eltérés a szerzemény $\frac{1}{3}$ -ára vonatkozó intézkedéstől jogi erőt csak ezen királyi engedély-

mensæ, et culinæ, cellariique supellex, sedilia, lecti, tapetes successori reliquenda. . . Azonban ezen tárgyak is csak akkor képeznek köteles hagyományt, ha az örökhagyónak ezen állására való tekintettel élvezett jövedelméből eszközölt szerzeményét képezik, mert hisz a kollonicsi egyezmény 2-ik pontja szerint is az ősi javak ezen különös eljárás alól szükségképen kihagyandók s általában csak is az ily természetű szerzemények képezhetik ezen különös örökösödés tárgyát. Ezért az 1883. évi 13249. sz. id. rend. 23. §-ának 4., 5. s 6. pontjában írt tárgyak —, könyvek, papi öltönyök stb. nem lehetnek szükségképen — s ha nem szerzemények — elvonva az örökhagyó rendelkezése alól.

(1) A kollonicsi egyezmény 3-ik pontja szerint ugyan előbb levonandók a hagyatékból a temetési költségek, a cselédek bérei s az adósságok; azonban ez csak eljárási szabályt képez s nem anyagi jogszabályt.

(2) A kollonicsi egyezmény 4-ik pontja szerint: *Ut quod . . . superfuert, id in tres partes æquales dividatur, e quibus unius partis prælectio fiat in emolumentum ecclesiæ, id est in usum erigendi vel augendi clericorum seminarii, aut ecclesiarum meliorationem; ac parochiarum restaurationem, quo defunctus designaverit, secunda tertialis obveniat fisco regio Hungariæ præsidii, et fortalitiis, vel conservandis, vel instaurandis impendenda. Et de tertia pro libitu, et arbitrio suo quisque ecclesiasticorum disponere possit, sive pro refrigerio animæ in pia legata, sive pro Cognatis, allisve. —* Az egyháznak járó részre vonatkozó szabály kiegészítését tartalmazza az 1812 oct. 6-iki többször id. intézkedés, mely az örökhagyó kijelölését tiszteletben tartani rendeli e részben. — A kincstárnak jutó rész eredeti rendeltetése, az egész rendezés alapcélja, a végvárak segítése megszűnt. Ezen körülmény de lege ferenda figyelembe jön, azonban nem helyezi hatályon kívül magát az 1715: 16. t.-cíkket, a mit Hinka állít i. m. 67. s köv. l.

től nyer, mely az egész szerzemény feletti szabad végintézkedési jog megadásáig mehet, a nélkül, hogy ezen teljesen szabad végintézkedési jogot kellene szükségképen megadnia.

Ily engedély megadása esetében a királyi engedély tartalma határoz a megadott jog köre s terjedelme tekintetében.

Azonban a teljesen szabad végintézkedési jog megadása esetében is ki vannak véve a végintézkedés szabadsága alól a köteles hagyományok, épen ezen minőségükönél fogva.⁽¹⁾

A királyi engedély utólag is megadja a végintézkedésnek hatályát, ha tehát az $\frac{1}{3}$ részen túlmenő intézkedés korábbi, azért nem lesz hatálytalan, ha az előzetesen már kinyert királyi engedély nélkül tétetett, s a királyi engedély esetleg csak később eszközöltetett ki.

Azonban az örökösök még azon esetben sem kérhetik ezen engedélyt, ha a királyi engedély nélkül tett végintézkedés teljesen az ő javukra szól; mert az örök-hagyónak kell kérnie a szabad végintézkedési jog megadását, s itt tulajdonképen már megszerzett jogok megszüntetéséről s átengedéséről lenne szó, a mennyiben az örök-hagyónak a kir. engedély iránti kérelme hiányában, már, feltétlenül megnyilt örökösödés folytán, az egyház és a kir. kincstár a törvény alapján már jogot szerzett, a mely ez által elvételnék.

Ezzel nem áll ellentétben a kir. Curia 1873 május 19-iki 4124. sz. ítéletében elfoglalt álláspont,⁽²⁾ mely csak a már megadott királyi engedély ellenértékéül s feltételül megállapított díj tekintetében szünteti meg azon

(1) Nánásy i. m. 98. s köv. l. is helyesen így; Boncz i. m. 34. l. — úgy látszik — ellenkező nézetén van.

(2) Döntvénytár. Budapest, 1874. X. foly. 90. s köv. l.

hátrányt, mely a díj előzetes lefizetésének elmaradásához fűződhetett.

Ezen s általában a királyi engedélyhez kapcsolt feltételektől már független a megadott engedély körén belül tett végintézkedés érvénye, azonban annak joghatálya lehet valamely feltételhez kötve, a melynek be nem állása esetében az engedély hatályát vesztheti.

Maga a királyi engedély ugyanazon szabályok alá esik, mint minden királyi kegyelmi tény; az engedély megadásának feltételeit az engedélyt adó király állapítja meg.

Mária Terézia pld. 1773 jun. 28-iki 3145. sz. legf. elhatározásával az akkor élő összes püspökök mindenikének megadta a szabad végintézkedési jogot azon feltétel alatt, hogy a megállapított és jegyzékbe foglalt felszerelést hagyja utódjára, illetőleg biztosítja a javadalom részére;⁽¹⁾ az 1793 ápr. 12-iki legf. elhatározás pedig az évi jövedelem harmadrészét állapítja meg ezen engedélyért fizetendő megváltási ellenértékül.

Azonban ez utóbbira nézve már az 1812 okt. 6-iki 4030/24269. sz. helyt. intézy. kiemeli, hogy az évi jövedelem $\frac{1}{3}$ részéből álló ezen díj nem képez feltétlen és minden esetre állandóan s változatlanul alkalmazandó megváltási összeget, hanem csak irányadóul szolgálni hivatott zsinórmértékül van megállapítva.

(1) . . . Imo nonnulli (Episcopi) etiam eo semet declarassent, quod si ipsis libera testandi facultas per nos benigne concessa fuerit, parte ex sua de fundo instructo libenter prospecturi et pro successoribus suis eundem relicturi sint. Hinc universis et singulis actu viventibus Diöcesanis episcopis declarandum clementer resolvimus, quod praestitam liberam testandi facultatem ipsis ea cum conditione benigne omnino attribuamus, ut juxta hic adnexam consignationem singulos eorumdem . . . fundum instructum pro successore suo in specifico determinare ac relinquere teneatur. . .

Jelenleg az engedélyt kérő által élvezett javadalom jövedelme arányában — s szabályszerint a kincstár képviselőjében a pénzügyminister és a javadalmas közös megegyezésével — megállapított összeg képezi ezen engedély megadásának feltételéül kikötött ellenértéket.⁽¹⁾

Ha az örökhagyó ily királyi engedély nélkül, a kolonicsi egyezményben megállapított $\frac{1}{3}$ részen —, vagy ily engedéllyel, az ez által megadott szabad intézkedés körén túl rendelkezik, ez által nem veszti el azon egész végintézkedés érvényét, hanem csak annak a jogszabály —, illetőleg a királyi engedély által megadott jogkörén túlmenő része;⁽²⁾ ily esetben az örökrészek változása —, s az örökösöknek a végintézkedéstől esetleg eltérő részeltetése tekintetében az örökösödési jog közönséges szabályai érvényesülnek.⁽³⁾

A jogszabály, vagy a megadott királyi engedély által megállapított körön belül, az örökhagyó a végintézkedés bármely formáját igénybe veheti.

Azonban viszont a halál esetére szóló bármelyike, pld. halálesetre szóló ajándékozás, örökösödési szerződés is érvénytelen azon részében, a mely az illető örökhagyót megillető szabad végintézkedés körén túl megy, mert ellenkező esetben az életbeni szabad rendelkezés a törvény kijátszására vezethetne.⁽⁴⁾

(1) Eötvös K. L. Az egyházi közigazgatás kézikönyve. Budapest. 1889. I. köt. említi, hogy a megállapított engedély-díjon kívül, az engedély okmány kiadásáért 485 frt 50 kr. fizetendő. L. eredetileg ezen összegre nézve Kollányi. A főpapság i. m. 245 l.

(2) Kir. Curia 1879 febr. 18. 13716. sz. Döntvénytár i. m. 1879. XXII. foly. II. R. 50. s. köv. l.

(3) L. pld. Zlinszky-Reiner i. m. 1093. s. köv. l.

(4) Nánásy i. m. 68. l. közöl egy 1783. jul. 12-iki kir. leiratot, a mely érvénytelennek jelenti ki a halál esetre tett ajándékozást, «ut omnes. . . Donationes, quæ mortem et alia fruitionis impedimenta pro causa et motivo habent et ut alio specioso titulo vestitæ sint, re ipsa tamen vices

A kollonicsi egyezmény által, a hatálya alá tartozó egyházi személynek biztosított szabad végintézkedési jog ma korlátozva van az örökhagyónak egyházi rend felvétele előtt —, illetőleg az egyházi törvények szerint érvényesen fennállott házasságból született (s általában törvényes örökösi minőséggel bíró) leszármazók, és örökbe fogadott gyermekek —, valamint a szülők törvényes osztályrésze által.

Ezen törvényes osztályrész azon $\frac{1}{3}$ rész után jár, a mely érvényes végintézkedés nem léteben a rokonokat illeti; s ez képezi az alapot még akkor is, ha az örökhagyó királyi engedéllyel az $\frac{1}{3}$ résznél többről intézkedhetik.⁽¹⁾

Ezen korlátozást el kell ismernünk, miután az Ideiglenes törvénykezési szabályok által jogrendszerünkbe behozott köteles rész intézménye általában minden szabad végintézkedés tárgyát képező vagyona nézve meg lett állapítva; s különben is egyáltalában nem lett az országbirói értekezleten semmi irányban sem figyelembe véve az egyházi személyek korlátolt végintézkedési jogával kapcsolatos örökösödési jog különleges természete.

Kétségtelen ugyan, hogy itt nem jöhet jogszabályként tekintetbe a kollonicsi egyezmény 4-ik pontjának az

Testamenti subeunt, . . . tanquam menti et scopo præattactæ Kolonitsianæ Conventionis, ipsiusque legis contrariæ pro invigoratione etc. (huc tamen non intellectis particularibus donariis, in cursu vitæ factis) considerentur.» Így az 1812. oct. 6-diki int. is. — Tehát az életben s átadással perfectuallt ajándékozás érvényes. L. így a *Planum Tabulare etc. Posonii. 1817. 59. l. 27. Dec. . . . tametsi enim libera Prælatorum testandi activitas per Leges circumscripta sit, nulla tamen Lex, aut publica conventio vetat, quominus donationem in vivis facere possint.*

(1) Ausztriában a világi papok után — a kikel különben szabad végintézkedési jog illet meg — a rokonokat $\frac{1}{3}$ részben illeti meg a törvényes örökösödés; a köteles rész tehát ott is csak ezen $\frac{1}{3}$ alapján számíttatik; k. Helfert i. m. 261. l.; s kifejezettebben Glanvell i. m. 60. l. 2.) —

akkori jogrendszernek megfelelő azon szabálya, mely a rokonok kizárására való jogot is kifejezetten tartalmazza, a szabályozás tárgyát képező szerzemények tekintetében, azonban mégis figyelmeztetést tartalmaz arra nézve, hogy ha már ily szűk körre korlátoztatik azon egyházi személyek végintézkedési joga, lehetőséget kell nyújtani arra, hogy ezen legnagyobb részben az egyháztól s kizárólag az egyházi állásra való tekintettel eszközölt szerzésből — a melynél a családiasság tekintetei nem játszhatnak szerepet ezen — szabadon hagyott $\frac{1}{3}$ részt esetleg oly czélokra fordítsák — *pro refrigerio animæ in pia legata disponere possint* — a melyek ezen egyházi állásuknak, hivatásuknak s a kanonjogi alapoknak is inkább megfelelnek.

A mi mellett nem valószínű, hogy ily egyházi személy akár életben, akár halál esetére mellőzze szükségben levő — s a közönséges jog szerint köteles részre jogosultak körébe tartozó — rokonait; másrészt az ági vagyon s más szerzemény változatlanul a közönséges jog szabályai alá esik.

Természetes, hogy a jelenleg még fennálló korlátozások esetleges megszűnte, ezen törvényes osztályrészben fekvő korlátozás kérdésében is más álláspontot enged.⁽¹⁾

A Zsögödféle életbeléptetési tervezet, a jelenleg érvényben levő korlátozások érintetlen hagyása mellett, a kötelesrészt is fenn kívánja tartani, s annak mennyiségét a hagyatéknak (kétségtelenül a szerzeménynek), az

(1) Ausztriában az 1885. évi concordatumnak — a szabad végintézkedési jogot megállapító — XXI. art. tekintetében, annak érvényben léte alatt az irodalomban egy nézet azt vitatta, hogy az kizárja a kötelesrész iránti igényt; I. erre nézve Ginzel. *Handbuch d. neuesten in Oesterreich geltenden Kirchenrechtes*. Wien. 1862. II. köt. 662. 1. 1.) s Glanwell i. m. 59. 1. 1.) —

ide tartozó egyházi személy szabad végrendelkezése alá eső része után engedi megállapítani.⁽¹⁾

A kollonicsi egyezmény hatálya alá nem tartozó egyházi személyek.

A kollonicsi egyezmény hatálya alá nem tartozó — fentebb felsorolt — egyházi személyek elvileg szabad végintézkedési joggal bírnak.

Erdélyre nézve a különállás idején alkotott Approbata Constitutiók I. R. 6. cz. 2. art. az összes — bevett egyházakhoz tartozó — világi egyházi személyeknek biztosította az ingók feletti szabad végintézkedés jogát.⁽²⁾

Azonban 1773-ban az udvari kamara kérdést támasztott arra nézve, hogy nem terjed-e ki a kollonicsi egyezség az erdélyi —, valamint fogarasi püspökre is?

A kiküldött vegyes bizottság és az erdélyi udvari kancellária 1775 jun. 17-én létesült megegyezése alapján Mária-Terézia 1775 július 13-án kelt legf. elhatározással kijelentette, hogy mindkét nevezett püspök a hazai jog alapján szabad végintézkedési joggal bír, s nem terjed ki rájuk a kollonicsi egyezmény s ennek korlátozó rendelkezései; — *resolvimus, ut Episcopi tam Transilvaniensis, quam Fogarasiensis penes libere testandi . . . per leges Patrias ipsius attributum porro quoque imperturbate relinquuntur, atque illa præattacta conventio (Kollonichiana)*

(1) Közölve fent 15. l. 2) jegyz.

(2) Az idézett 6. czim Ecclesiái személyekről, még pedig a prédikátorok és scholák mesterei stb.-ről szól, tehát mint helyesen emeli ki Sachsenheim. Das allg. bürgerliche Gesetzbuch. Wien. 1856. 529. l. *) — csak a világi egyházi személyekre vonatkozik. Ezen egyházi személyekre vonatkozólag rendeli az idézett 2-ik art. «egyébiránt ingó javaiból kinek-kinek szabados dispensatioja vagyon, ha az is maga *acquisituma*». Ma a jogi ingatlanok jogi természetének, s az azokra vonatkozó szabályozásnak változásával, az ingatlanokra is kiterjed ezen jogszabály.

velut cæteroquin etiam extra concursum Cleri Transilvaniensis in Hungariæ Regno stabilita, locum in Transilvania non habeat . . . —.⁽¹⁾

Azonban nemcsak a most megnevezett két püspök —, illetőleg a fogarasi püspökből érsekké emelt gyulafehérvári érsek nem esik a kollonicsi egyezmény alá, hanem az 1853 nov. 23-iki pápai bullával alapított s az 1868: 39. törvénycikkbe iktatott szamosújvári püspök sem tartozik annak hatálya alá, miután a kollonicsi egyezmény az erdélyi jogterületen — mint az említett legf. elhatározás is kiemeli — egyáltalában nem bir hatálylyal, s így ezen püspök is szabad végintézkedési joggal bir.

Az erdélyi jogterületen kívül, Magyarországnak — itt tárgyalt — többi területén a kollonicsi egyezmény hatálya alá nem tartozó egyházi személyek szabad végintézkedési joga kifejezést nyer az ezen jog védelmére s biztosítására alkotott 1557: 10. t.-cz. 5. §-ában —, s az 1647: 102. t.-cz. 4. s 6. §§-ban⁽²⁾; még határozottabb és elvi

(1) L. Sachsenheim i. m. 529. l.; Kollányi. A főpapság i. m. 245. s köv. l. 1775. évi 5886. erd. gubern. sz. Iis quæ super jure testandi Episcopi Transilvaniensis ac etiam Fogarasiensis desumpto ex conventionione Kollonichiana anni 1703 argumento a parte Camerali obvertebantur, Nobis suo modo relatis, habitaque ad Legum Transilvanicarum jus testamenti pro Episcopis et successionis in casu mortis ab intestato pro Ecclesiis in salvo relinquendum Dispositionem benigna reflexione, clementissime resolvimus etc.

(2) Kollányi. Alsó papság etc. i. m. 130. s köv. l. azon álláspontot foglalja el, hogy ezen törvények nem a szabad végintézkedést, hanem egyszerűen csak az alsópapság végintézkedési jogát kívánták biztosítani. — Azonban kétségtelen, hogy habár nem tartalmazzák ezen szabad végintézkedési jog elvi megállapítását, a végintézkedési jog szabadságát biztosítják. Az 1557: 10. t.-cz. 5. §.: Plebanis etiam et aliis Ecclesiasticis personis, cujuscunque status libertas sua in omnibus observetur, ac inter alia, ne post mortem illorum pro se occupent vel accipiant Patroni res et bona illorum, sive testati sive intestati decesserint, sed neque etiam Prælati fratribus superstitibus eorum, qui decesserint, bona hujusmodi pro se occupent. Ezt ismétli az 1647: 102. t.-cz. 6. §-a; 3. és 4. §§-ai pedig

kijelentést nyer ezen végintézkedési szabadság, a 18-ik század utolsó tizedeitől fogva az egyházi személyek utáni örökösödés szabályozása tárgyában kiadott királyi-, illetőleg kormányhatósági rendelkezésekben; pld. az 1774 aug. 8-iki 3524. sz. —, 1776 febr. 13-iki 867. sz. —, 1812 okt. 6-iki 4030/24,269. sz. stb. helyt. intézv. (mely utóbbi az 1557: 10. s 1647: 102. t.-cikkre útal, mint olyanra, a melyen alapúl ezen egyházi személyek szabad végrendekezési joga).⁽¹⁾

Ezen végintézkedési szabadság nem zárja ki itt sem a — fentebb már említett — törvényes örökösi minőséggel bíró leszármazóknak, valamint a szülőknek törvényes osztályrész iránti igényét, csakhogv itt ezen törvényes osztályrész mennyisége az egész szerzeményi hagyaték alapján állapíttatik meg.⁽²⁾

A törvényes osztályrészre vonatkozó ezen igényen kívül az itt megállapított és biztosított végintézkedési szabad-

idevonatkozólag megtöltják a győri püspöknek, in bonis aquisitiis Canonicorum ab intestato decedentium, nullam dispositionem habeat, neque testamenta eorum mutet.

(1) L. még Kollányi. Alsó papság i. m. 4. s köv. §§.; B. Jeszenszky i. d. — 1774. évi int. «quemadmodum hucadusque ita in posterum quoque medio testamenti eidem de rebus suis disponendi libertas illimitata maneat»; 1776. évi int. «et vigore hujus canonicorum, parochorum et capellanorum testandi activitate hactenus nunquam in quaestionem vocata existente (usu) etc.»; 1812. évi int. Quoad secundae Classis Ecclesiasticos, nempe Canonicos, Parochos et Capellanos, ... S. M. ... resolvere dignata est, ut hi veluti praesidio Articulorum 10. 1557 et 102. 1647. liberam testandi facultatem habentes, penes hanc porro etiam relinquuntur». —

(2) L. fent 31. s köv. l. — A clerogamiát elismerő gör. kath. egyházhoz tartozó egyházi személyek közül csak a nőtlen —, és az özvegy s leszármazók nélküli egyházi személyek hagyatékával szemben érvényesíthető szülői törvényes osztályrész kérdése jöhet a szövegben foglalt alakban szóba; minden más esetben a közönséges jog szabálya érvényesül. — A törvényes osztályrész itt is csak az alább említendő törvényes örökrész felét teszi. Nem képez ily törvényes örökrészt — in subsidio — a szegényharmad akkor, ha a rokonok szegénység czímén részesülnek abban, más idegen szegények helyett.

ság csak bizonyos meghatározott egyházi célokra megállapított köteles hagyományokra vonatkozó kötelezettséggel van korlátolva; illetőleg a szabad végintézkedés alatt álló hagyaték ezen meghatározott célok javára járó legitima portióval van terhelve.

Még pedig olyképen, hogy ezen köteles hagyományok nemcsak a javadalom birtokában —, hanem a nyugalomban —, vagy elaggott papok intézetében elhalt egyházi személy hagyatékát is terhelik, a mit helyesen állapított meg a kir. Curia 1888 nov. 29-iki 1728. sz. határozatában.⁽¹⁾

A köteles hagyományokra vonatkozó kötelezettség célja, azok tárgya —, köre egyházmegyei statutumokban, vagy szokásjogi jogszabályokban van megállapítva, a mely egyházi szabályozások viszoit részben kormányhatósági rendelkezések alapján alkottattak, vagy azok alapján fejlődtek ki, részben azokban, vagy az — állami — joggyakorlatban találják elismerésüket.

Ezen körülmény adja magyarázatát azon eltéréseknek, a melyek ezen köteles hagyományok nagysága tekintetében az egyes egyházmegyékben fennállanak, miután maga a kormányhatalom elejtette azon kísérleteket, a melyek arra voltak irányozva, hogy az egész országra egységesen állapíttassék meg ezen köteles hagyományok nagysága.

Azonban azon alapokként —, a melyek javára ezen köteles hagyományok szükségképen járnak, ezen kormányhatósági rendeletek által ki lettek jelölve a papnöveldek, az elaggott papok intézetei —, az egyházmegyei alapok —, és a gör. katolikus nőtlen lelkészekkel szemben az özvegy- és árvaalapok.

(1) Márkus i. m. 195. l. a bpesti ítélőtábla ellenkező határozatával szemben; azonban helyesebb lett volna az egyházmegyei statutumokból vont következtetés helyett hivatkozni az 1776. febr. 13-iki 866. sz. —, és az 1812. okt. 6-iki helyt. int-re; mely utóbbira nézve l. fent 9. l. 1.) jegy.

Ezen alapoknak biztosított köteles hagyományokra vonatkozó kötelezettség elismerésén és önálló megállapításán kívül, a kormányhatóságok részéről még elvi elismerést nyert a lelkészeknek egyházmegyei statutumokban megállapított kötelezése arra, hogy könyveiket — utódaik használatára — a plébániára hagyják.

Ezen körön túl az esetleges egyházi megállapítások, pld. egyházmegyei statutumok rendelkezései — külön királyi jóváhagyás, vagy erre vonatkozó jogi szokás kifejlődése hiányában — nem bírhatnak kötelező erővel, mért ellenkező esetben ily úton aránytalan kötelezettségek állapíttathatnának meg, a melyek illusoriussá tennék a szabad végintézkedési jogot.⁽¹⁾

Épen azért nem képezik köteles hagyomány megállapítását, s ekként jogi kötelezettséget sem azon rendelkezések, a melyek az ily egyházi személyeket arra hívják fel, hogy némely közérdekű jótékony intézetre, pld. a váczsi süketnémák intézetére hagyományokat tegyenek;⁽²⁾ s ebben találja magyarázatát az is, hogy pld. az erdélyi egyházmegye 1822. évi statutuma — a köteles hagyományok megállapítása mellett — XVI. sectio 6. §-ában már nem jogi kötelezettségként állapítja meg, hanem csak erkölcsi hatályú figyelmeztetésként veszi fel azon tételt,

(1) Csak erre vonatkozhatik az 1812. okt. 6-iki helyt. intézv. azon rendelkezése, hogy «cum autem circa hujus Classis Ecclesiasticorum Testamenta diversa exstent Diöcesana Statuta, hæc ab Episcopis, et Capitulis deposci et Altissimæ Resolutione substerni jubet . . . S. M». Ez nem vonatkozhatik a szövegben felsorolt alapokra teendő köteles hagyományok tekintetében alkotott statutumokra, miután azok kormányhatósági megállapításokon alapulnak. — Újabban a kath. congrua-alap létesítése hozatik kapcsolatba ezen köteles hagyományokkal; l. pld. gr. Széchényi M. A lelkészi congrua ügye. Esztergom. 1895. 296. l.

(2) Ilyenek példáulként említi az Extractus ben. normalium resolutionum in publico — ecclesiasticis. Tirvania. 1846. 33. l. az 1815 decz. 5-iki 33,058 —, és 1817 márcz. 18-iki 7518. sz. helyt. int.

hogy szabad végintézkedési joguk gyakorlatában alkotott végrendeleteikben vagyonukat az egyházmegye szegény egyházai —, parochiái s kántorai sorsának javítására hagyják.⁽¹⁾

Ezen szabályok figyelembe vétele alapján tisztázhatók azon tanítások, a melyek szerint, az e körbe tartozó személyek kormányhatósági intézvények alapján kötelesek hagyatékuknak $\frac{1}{20}$ -ad részét papnöveldek —, s elaggott papok intézetére hagyni, s azon kívül a kanonokok és plébánosok tartoznának az egyházi készülékeket és könyveket a káptalannak, illetőleg utódjuknak hagyni.⁽²⁾

Mert e részben a jogi helyzet tényleg az, hogy már korábbi erre vonatkozó intézkedések után, az 1802 jul. 13-iki 18,253. sz. helyt. intézvény elrendeli, hogy egyházmegyei statutumokban állapíttassék meg az egyházmegyei javadalmasok azon kötelezettsége, hogy hagyatékuk bizonyos részét papnöveldek-, s elaggott papok intézetére hagyják;⁽³⁾ az 1808 ápr. 12-iki 7040. sz. helyt. intézvény-

(1) . . . omnibus hujus Diocesis Sacerdotibus majorem in modum commendatur, ut in Testamento, quod condent, pauperum hujus Diocesis Ecclesiarum, Parochiarum, Cantorum sorti feliciori reddendae omnes reliquendas facultates destinent, ac consecrent.

(2) Frank i. m. 441. l., a papnöveldek s elaggott papok intézetének járó $\frac{1}{20}$ rész tekintetében az 1792-iki legf. elh. és 1836. évi int. alapján; általában a szövegben foglaltak szerint Konek — Antal i. m. 223. l. — Nánásy i. m. 108. s köv. l. helyes tanításának magyarázata az, hogy 1798-ban megjelent munkájában még az 1836-iki int. előtt általános gyakorlatban állott jogi helyzetet ismerteti, a mivel szemben Frank viszont 1845-iki munkájában még nem ismerte az alább említendő 1839-iki intézvényt.

(3) A történelmi részletekre nézve l. Kollányi Alsópapság 4. s köv. §§., nála említve és közölve az 1733 márcz. 17-én közölt kir. rendelet, mely a papnöveldek javára fordítandó hagyományokra vonatkozó kötelezettséget állapít meg az alsóbb papsággal szemben. — Az 1802-iki int. ide vonatkozó része: . . . Quo vero deinceps etiam intertenendi requisito numero Cleri Junioris Fundus adsit, tam pro ratione suorurn proven-tuum fundationes faciat, quam et beneficiatos Dicecesanos ad illas hunc in scopum faciendas, per statutum cum Clero suo condendum: ut universi beneficiati mortis causa aliquam partem substantiae suae pro hoc

ben az lett elrendelve, hogy — úgy az érsekek és püspökök, valamint a többi — javadalmazások, szintén statutumok megállapításai által, vagy más módon arra indíttassanak, hogy az egyházmegyei alapok javára hagyományokat tegyenek; ⁽¹⁾ az 1808 decz. 20-iki 26,838. sz. helyt. intézkedés szerint a gör. kath. nőtlen lelkészek arra kötelezendők, hogy az özvegy-, és árva alap javára — hagyatékuk arányában — hagyományokat tegyenek; ⁽²⁾ az 1823 jul. 1-ői 15765. sz. helyt. intézkedés pedig azt rendeli, hogy érintetlenül érvényben hagyandók azon egyházmegyei statutumok, a melyek a lelkészeket arra kötelezik, hogy könyveiket — az utód használatára — a javadalomnak hagyományozzák. ⁽³⁾

A papnöveldék —, és az elaggott papok intézetének járó köteles hagyományok nagyságát az 1836 jan. 4-iki 113. sz. helyt. intézkedés külön-külön a hagyaték 5—5%-ában állapította meg; ⁽⁴⁾ azonban már az 1839 márcz. 12-iki

non minus Cleri Junioris, quam domus deficientium instituto legare teneantur ...»

(1) ... S. M. ... *resolve*re dignata est, ut tam Archi-, et Episcopi, quam et alii beneficiati Ecclesiastici, Abbates et Præpositi, ac Canonici immo et Parochi universi per condenda Statuta aut secus etiam ad legata in favorem fundi Diæcesani facienda provocentur. —

(2) Intuitu procurandæ relictis viduabus et orphanis parochorum gr. r. catholicorum provisionis dignata est S. M. ... *resolve*re ... 2-do ... cœlibes autem in ultimæ suæ voluntatis tabulis legatum quodpiam relictæ substantiæ proportionatum ad fundum hunc (viduarum et orphanorum) facere teneantur. ... Ismétli ezen rendelkezést az 1836 jan. 4-iki 113. sz. int. — A nős lelkészek életükben kötelesek ezen alaphoz évi jövedelmük 4%-át meg nem haladó összeggel járulni.

(3) Ex incidenti Statuti in Conventu Cleri Diœcesis Zagradiensis inter reliqua de libris etiam decedentium Parochorum in usum successorum relinquendis conditi, si nefors simile Statutum in aliis quoque Diœcesibus vigeret, illud S. M. S. in suo vigore quidem Conservandum ... dignata est.

(4) ... e remansura summa ... ad exigentiam ben. Resolutionis Regiæ de dato 12. Apr. 1792 emanatæ, tam pro Seminario Cleri Junioris, quam pro Instituto deficientium Sacerdotum concernentis Diœcesis, etiamsi id-

9554. sz. helyt. intézkedés elejti ezen megállapítást — a határörvidék kivételével, a hol továbbra is ezen határozott százalék kötelező az 1792 ápr. 12-iki legf. elhatározás szerint —;⁽¹⁾ az 1861 febr. 28-iki 9510. sz. helyt. intézkedés pedig elejti azon tervet, a mely szerint a papnöveldék —, elaggott papok intézetei és az egyházmegyei alapok javára járó köteles hagyományok nagysága a hagyaték 7%-ában —, vagy más meghatározott összegben lett volna megállapítandó.⁽²⁾

Vagyis ezek szerint tényleg az egyházmegyei statútumok —, vagy más egyházi jogszabályok lettek kijelölve mint olyan jogforrások, a melyekben a javadalmasok kötelezettsége és a köteles hagyományok nagysága megállapítandó volt.

Ezen statútumok sok helyen nem lettek megalkotva,⁽³⁾

modi saeculare Ecclesiasticum Individuum cum Testamento moriatur, semper singillative 5 per Centualis quotta supputetur...

(1) ... quod cum sperare liceat hac in parte in sensu legum Patriarum favorabilem subsequaturam esse ben. Resolutionem R. ab effectuatione praecitatorum ordinum, usque superventuram nefors aliam positivam dispositionem, interea praescindi possit, eoque tantum advigilandum sit: ut ben. Resolutio de dato 13. Julii 1802. Nro 18,253 intimata, hocve in merito Normalis (a mely előbb közöltetett), circa quantum e relictis decedentium Ecclesiasticorum substantiis ad Fundum Seminariorum et deficientium Sacerdotum derivari debens, in omnibus emergentibus casibus strictae cynosurae instar observetur.

(2) ... a létező egyházmegyei szabályok az 1802 jul. 13-án 18,283. helyt. sz. alatt —, és az 1808 márcz. 18-án 2816. sz. alatt kelt legf. rendelvek következtében a papság önkéntes szabad ajánlatai alapján keletkezvén és legf. helyen jóváhagyatva félszázados gyakorlat által szentesítettven, a papi végrendeletek és hagyatékuknál teljes érvényükben továbbra is meghagyandók. — Ez határozatott azon tárgyalt kérdés elintézésül, hogy «vajon nem lenne-e a papnöveldéi —, aggpapok s egyházmegyei alapokra előnyösebb, ha az egyházmegyei szabályok által megállapított eddigi hagyományok helyett, a papi személyek tiszta hagyatékának 7%-a, vagy más meghatározott, de az eddiginél mindenesetre nagyobb összeg rendeltetnék a nevezett alapok számára levonatni.

(3) Kollányi. Alsópapság i. m. 228—236. l. közöl ily egyházmegyei statútumokat.

s a hol ily megállapítások az összegek tekintetében nem léteznek, ott az örökhagyó tetszése szerinti összeget hagy az említett célokra.

Azonban ha ezen összeg aránytalanul csekély —, épen úgy mint a gör. kath. nőtlen lelkészeknél az özvegy-, és árvaalapnak járó köteles hagyomány, annak összegét a püspök felemelheti.⁽¹⁾

Mindezen esetben a szokásjog határoz, a mely az említett intézményekben foglalt szabály alapján fejlett ki; a mely azonban a köteles hagyományok nagysága tekintetében nem lehet aránytalan összegre menő.

Csak a most tárgyalt statutumként jöhet tekintetbe az erdélyi egyházmegyei 1822. évi zsinati határozatok XVI. sectio 2. s 3. §§-nak azon — jogi természetek tekintetében oly tévesen megítélt — rendelkezése, a mely szerint a püspök és minden más egyházi személy köteles a papnővelde és az elaggott papok intézetére hagyatékának $\frac{1}{4}$ részét hagyni.⁽²⁾

(1) Kiemeli ezt már Nánásy i. m. 109. l. — Következik ez különben a rendelkezés céljából, a mi a gör. kath. nőtlen lelkészek járulékaik tekintetében abban is kifejezést talál, hogy a hagyománynak a hagyatékkal arányban kell lennie. — Vitás esetben azonban e részben a bíróság az eset körülményei —, s más hasonló egyházmegyei szabályzat —, vagy gyakorlat figyelembe vételével fog határozni, a mi azonban ma már alig lesz practicus, mert legalább bizonyos gyakorlatnak mindenütt ki kellett fejlődnie e részben.

(2) 3. §. . . . cuius Sacerdoti hujus Diocesis obligatio imponitur, unam quartam partem facultatum suarum duobus praedictis fundis (domo correctoriae et seminario cleri junioris) legandi . . . 4. §. Etiam Episcopi relictam substantiam idem onus quoad Seminarium Cleri Junioris, et Domum Emeritorum, ac Deficientium maneat. — Kollányinál. Alsópapság i. m. 233. l. tévesen van említve, hogy a köteles hagyomány nagysága nem lenne meghatározva. — Ezen köteles hagyomány jogi természetének megítélésére nézve a szövegben alább érintendő téves nézet érvényesült a kir. Curia 1895. évi 11727. sz. — ugyanott említett — ítéletében, a mely különben helyesen állapította meg ezen statutum alapján a hagyaték $\frac{1}{4}$ részét.

Az ily statutumokhoz nem kell királyi megerősítés, csak ott szükséges az, a hol a statutum ezen megállapított alapokon kívül más czélok javára állapítana meg ily hagyományozási kötelezettséget.

Az elhalt egyházi személy könyveit is csak ott köteles a javadalomnak hagyni, a hol az erre vonatkozó kötelezettség egyházmegyei statutumban van megállapítva.

Ily példaképen jöhet tekintetbe az erdélyi egyházmegye 1822. évi zsinati határozatainak X. sectio 3. §-a, a mely szerint a kanonokok és a theologia s bölcsészet tanárainak könyvei az egyházmegyei könyvtárnak —, a papnövelde előljárói, vagy magán lakásokban lakó papokéi a papnöveldeknek —, a plébánosok és káplánok könyvei pedig a parochiának maradnak.⁽¹⁾

A jogi kötelezettségként járó, legitima portiót képező köteles hagyományok nem képeznek köztartozást, s nem mint ily közczélokra megállapított közteher, pld. adó jönnek tekintetbe, hanem magánjogi természetű juttatások, magánjogi kötelezettségen alapulnak; azért nem helyes a kir. Curia 1895 jan. 29-iki 11,727/93. sz. határozatának azon indoka, a mely az ily köteles hagyományokat az erdélyi jogterületre nézve, az osztrák polgári törvénykönyv 694. §-ában említett köztartozások körébe sorolja.⁽²⁾

(1) 3. §. c) Hujus Diocesis Sacerdos Libros proprios vita comite alteri donare, aut vendere potest, non item mortis causa, aut in Testamento legare; hinc Episcopi, Canonici et Professoris Theologiae vel Philosophiae Libri manent Bibliothecae Diocesanæ, Superiorum Cleri Junioris, aut Sacerdotis in privatis Domibus commorantis, ejusdem Cleri Seminario Parochi aut Capellani illi Parochiæ, in qua supremum diem obivit. — L. még ezen s. az előző jegyz.-ben foglaltakra nézve a Sachsenheim által i. m. 530. l. *) jegyz.-ben idézett 1821. évi Visitatio canonicát.

(2) Ügyvédek Lapja 1895. évi 12. sz. — Az indokolásban említett 694. §. magyarázatára nézve l. Stubenrauch i. m. 929. s köv. l.; Pfaff u. Hofmann. Commentar i. m. II. 535. l.

Ezen köteles hagyományok, jogszabályon — statutum, jogszokás — alapuló kötelezettséget képezvén, azok bármely végintézkedéssel —, s halálesetre szóló ügylettel pld. halál esetre szóló ajándékozással szemben érvényesíthetők, a nélkül azonban, hogy az életben tett intézkedéseket bármi tekintetben korlátoznák; azért pld. ily köteles hagyományok kielégítése, vagy kiegészítése iránti igénynek nincs helye az életben tett ajándékozással szemben.

Ellenben a halál esetére tett intézkedéssel —, illetőleg halál esetére szóló ügylettel szemben úgy — peren kívül — a hagyatéki eljárás körében —, mint perrel is érvényesíthetők ezen köteles hagyományok.

Sőt az ezekre vonatkozó igények kellő érvényesíthetése végett, az örökösödési eljárásról szóló 1894: 16. t.-cz. alapján kiadott 1895. évi 43,194. sz. bel-, és igazs. ministeri rendelet 33. §-a szerint az idetartozó egyházi személyek végrendeletét — hivatalból hitelesített másolatban — meg kell küldeni az egyházmegyei hatóságnak.⁽¹⁾

b) *Törvényes örökösödés.*

Az egyházi személyek után — mint általában — törvényes örökösödésnek van helye, ha az örökhagyó végintézkedés által egyáltalában —, vagy a hagyaték bizonyos részére nem nevezett örököst, vagy ha végintézkedése

(1) A rendelet szerint csak a római és görög katolikus —, valamint a görög-keleti lelkész és segédlelkészek végrendelete tekintetében van megállapítva ezen kötelesség, ellenben sem az örmény szertartású lelkészekre —, sem a többi ide tartozó egyházi személy végintézkedése tekintetében nem; a gyakorlat azonban kétségtelenül ezen irányban is ki fogja terjesztetni azon rendelkezést, miután a rendelkezés célja és oka — az 1881 jun. 18 iki 14,507. sz. igazs. min. rendelet szerint — az, hogy ellenőrizhető legyen az ily egyházi személyek tekintetében fennálló köteles hagyományokra vonatkozó kötelezettség teljesítése.

bármely okból nem lesz hatályos; így ha végintézkedése mint érvénytelen félretételek, vagy ha a kijelölt örökös, vagy több örökös valamelyike nem fogadja el az örökséget, vagy képtelen annak megszerzésére.

Azonban itt az örökösödés különös szabályaira való tekintettel, az általános elv mikénti érvényesülése mégis különös figyelembe vételt követel meg.

Mert az egyes felmerülő esetben kérdéses lehet az, hogy a közönséges —, vagy különös törvényes örökösödés áll-e be?

Ezen kérdés felmerülhet azon esetben, a midőn a kollonicsi egyezmény hatálya alá tartozó valamely egyházi személy az 1715:16. t. cz. értelmében kért szabad rendelkezési jogot nyert, s ezen joggal formalis végintézkedés alakjában nem élt —, vagy ezen engedéllyel élve végintézkedést tett, azonban a kijelölt örökös, vagy örökösök bármelyike nem fogadja el az örökséget, vagy képtelen annak megszerzésére.

Úgyanígy felmerülhet ezen kérdés akkor is, ha ezen eset a kollonicsi egyezmény szerinti $\frac{1}{3}$ rész tekintetében —, vagy a kollonicsi egyezmény hatálya alá nem tartozó egyházi személy szabad végintézkedése alá tartozó hagyatéokra nézve tett végintézkedéssel szemben áll be.

Ezen esetek közül semmiféle nehézséget nem okoz az, a midőn valamely szabad végintézkedési joggal bíró egyházi személy által kijelölt örökös —, vagy az örökösök valamelyike nem fogadja el az örökséget —, vagy annak valamely részét, vagy nem képes azt megszerezni; mert ily esetben — eltekintve a növedékjog esetleges érvényesíthetésétől⁽¹⁾ — az üresen maradt rész tekintetében, az ily egyházi személyek utáni törvényes örökösö-

⁽¹⁾ L. pld. Zlinszky-Reiner i. m. 1046. l.

dés áll be, a mely nem lehet más mint az ily egyházi személyek után megállapított különös örökösödés.

Ezzel szemben látszólagos nehézség merül fel akkor, ha ezen eset a kollonicsi egyezmény hatálya alá tartozó egyházi személynek —, a szabadon hagyott $\frac{1}{3}$ feletti intézkedésével szemben áll be.

Lehetséges itt pld. hogy a végintézkedés szerinti örökösök egy része esik csak ki, s a szabad végintézkedés alá tartozó $\frac{1}{3}$ bizonyos részét a kijelölt örökösök birtokba veszik —, a többi rész pedig üresen marad; vagy az egész $\frac{1}{3}$ rész marad üresen.

Az általános jogelvek szerint ily esetben az üresen maradt részre a törvényes örökösödésnek minden korlátozás nélkül kellene beállania, a minek megfelelőleg az üresen maradt rész három egyenlő részben jutna az egyháznak, a kir. kincstárnak és a közönséges jog szerinti törvényes örökösöknek.

Azonban itt a különös szabályozásnak épen ezen specialis minősége tartandó szem előtt, a mely a hagyaték ezen $\frac{1}{3}$ részét — végintézkedés alapján belépő örökös hiányában — első sorban és kizárólag a közönséges jog szerinti örökösöknek kívánja juttatni —, tekintet nélkül arra, hogy végintézkedés hiánya, félretétele, vagy a kijelölt örökös kiesése folytán marad üresen azon $\frac{1}{3}$ —, vagy annak valamely része —; az lévén a kollonicsi egyezménynek célja, hogy a mennyiben az örök-hagyónak — úgyszólván korlátolt — végintézkedési joga nem érvényesülhetne —, a közönséges jog szerinti törvényes örökösök részesüljenek ezen $\frac{1}{3}$ -ban, és csak ilyenek hiányában engedi azt át egyenlő fele-fele részben — a hagyaték másik $\frac{2}{3}$ -ában örökösödő — egyház és kir. kincstárnak.⁽¹⁾

(1) A kollonicsi egyezmény 4-ik pontja ugyanis egész általánosságban

Végül különös megfontolást követel azon eset, a melyben a kollonicsi egyezmény hatálya alá tartozó egyházi személy a külön királyi engedély daczára nem intézkedett —, vagy ezen alapuló intézkedése nem lehet hatályos.

A míg a kérdés azon alakban van felállítva, hogy az örökhagyó ezen királyi engedély által végintézkedési szabadságot nyer, addig kétségtelen, hogy a kollonicsi egyezmény által szabályozott különös törvényes örökösödés áll be mindazon esetben, a midőn az örökhagyó ezen engedély alapján nem tett végintézkedést, vagy végintézkedése nem lesz hatályos.

S általában úgy magyarázzák az 1715:16. t. cz. ide vonatkozó 2. §-át, hogy az azon alapuló királyi engedély az örökhagyónak szabad végintézkedési jogát van hivatva biztosítani; a későbbi rendelkezések is ezen királyi engedélyt, az örökhagyó végintézkedési szabadsága alapjának s forrásának tekintik.⁽¹⁾

Azonban gondolni kellene arra is, hogy vajon nem engedhet-e az 1715:16. t. cz. a dolog természetének megfelelőbb magyarázatot, s nem engedhet-e a királyi en-

akként rendelkezik a hagyaték harmadik $\frac{1}{3}$ részéről, hogy ha az, vagy annak valamely része az örökhagyó végintézkedése alapján nem jut esetleg valakinek, akkor ezen szabadon maradt rész kizárólag a hazai törvények szerint a törvényes örökösödésre hivatott rokonokat illeti, s ilyenek hiánya esetére pedig szintén külön állapítja meg a további utódlás szabályát. — «... si praelatus ab intestato decederet in hanc tertiam partem ii cognati succedant, quivi legum patriarum ab intestato morientibus succedere deberent; si vero talium cognatorum nullus superesset, eo in casu hæc tertialitas tanquam a defuncto indisposita relicta, ex media parte fisco, et alia ex parte ecclesiae dividatur.»

(1) Pld. az 1812 okt. 6-iki intézv. e részben akként rendelkezik: S. M. . . . resolvere dignata est, ut hi (praelati) ultro etiam in sensu Art. 16. 1715. ac usu recursus pro Consensu Regio super libera testandi Facultate relinquuntur, ac proinde omnis relate ad hos successio Fisci Regii in sensu Conventionis Kollonitsianæ pertractetur.

gedély szélesebb jogkört, a mely nemcsak épen a formalis végintézkedés jogát adhatná meg?

Az még nem okozhatna e részben akadályt, hogy az 1715. 16. t. cz. címfelirata szerint *De libera testandi facultate Dominorum Prælatorum* szól, mert a törvény más irányú —, pld. szerzést tiltó rendelkezéseket is tartalmaz, s nem is a szabad végintézkedési képességnek — a libera testandi facultas-nak — hanem általában a rendelkezési szabadságnak — a libera disponendi facultas-nak — megszerzését teszi függővé a királyi engedélytől.⁽¹⁾

E mellett a rendelkezés célja — történelmileg is — mégis csak az, hogy lehetőséget nyújtson arra, hogy a szerzemény — a királyi engedély korlátai között — felmentessék az arra vonatkozó különös jogi szabályok és azok különös korlátozásai alól, hogy a concret esetben félre tétessék a kollonicsi egyezmény alkalmazásának kötelessége, a mi különösen élesen jut kifejezésre abban, hogy az ily engedélyért gyakran már előre is igen jelentékeny szolgáltatások eszközöltetnek s igen jelentékeny ellenérték fizettetik a kincstárnak.

Úgy hogy ily esetben hatályos végintézkedés hiányában, a közönséges törvényes örökösödésnek kellene beállania, a királyi engedély által felszabadított részben, feltéve, hogy magából a királyi engedélyből nem tűnik ki más, pld. az, hogy csak szorosan a szabad végintézkedési jog adatik meg az örökhagyónak.

A kir. Curia 1873 máj. 19-iki 4124. sz. ítéletében az örökhagyó végintézkedése nélkül, az ezt engedélyező korábbi királyi engedélyre való tekintettel kiadott újabb királyi engedély alapján megállapította az örökösödési jogot, azonban kétségtelenül már elvileg is tévesen azon

(1) 2. §. Interea vero vel eidem Cardinalitæ Conventioni . . . standum, vel pro Consensu Regio super libera disponendi facultate recurrendum.

örökösök javára, a kiket az örökhagyó, a kollonicsi egyezmény szerint szabad $\frac{1}{3}$ felett alkotott végintézkedésében, azon $\frac{1}{3}$ részben örökösökül rendelt.⁽¹⁾ —

A mi magát ezen világi egyházi személyek utáni különös törvényes örökösödést illeti, e részben szintén ugyanazon két, eltérő jogalapon nyugvó csoportot kell megkülönböztetnünk, mint a végintézkedési jog különös szabályozásának körében.

A kollonicsi egyezmény hatálya alá tartozó egyházi személyek.

Az ezen csoportba tartozó egyházi személyek —, vagyis — az erdélyi jogterület kivételével — a valóságos, realis javadalmaikat kir. kinevezés alapján bíró főpapok utáni törvényes örökösödés szabályait szintén a kollonicsi egyezmény tartalmazza; a mely — mint láttuk — kizárólag ezen egyházi személyekre vonatkozik.

Sőt ezen törvényes örökösödés kérdését még az 1855 augusztus 18-iki osztrák concordatum érvényességére vonatkozó vita sem érinti, mert maga a concordatum

(1) Döntvénytár i. m. 1874. X. 90. s köv. 1. E szerint Kopácsy József primás, esztergomi érsek 1842-ben az őt szabadon illető $\frac{1}{3}$ részről végrendelkezett; egyszersmind a kincstárra eső $\frac{1}{3}$ felett végrendelkezhetés céljából királyi engedélyt kért, 1847-ben a kért kir. engedélyt megkapta, hogy 50,962 frt. lefizetése mellett rokonai javára végrendelkezhesék. Azonban sem a megállapított összeget le nem fizette, sem végrendeletet nem alkotott; ezen okból a szerzeményi hagyaték $\frac{1}{3}$ -át a kir. kincstár birtokába vette. 1868-ban azonban — a rokonok kérelmére — legfelsőbb engedéllyel el lett rendelve ezen $\frac{1}{3}$ résznek, a kikötött díj levonása melletti kiadása a végrendeleti örökösök részére. — A concret esetben, az utólagos engedély is kifogás alá esik, miután az — a közölt tényállás szerint — nem valamely tényleg tett végintézkedés utólagos jóváhagyását, ahhoz való utólagos hozzájárulást képez, hanem szerzett jogoknak — úgy látszik — az örökhagyó vélelmezhető akaratának fictiója alapján eszközölt megszüntetését foglalja magában.

nem tartalmaz rendelkezéseket a törvényes örökösödésre nézve.⁽¹⁾

A kollonicsi egyezmény szerint pedig, csak az örök-hagyó szabad intézkedésének fenhagyott harmad az, a melyre nézve hatályos végintézkedés hiánya esetére, ab intestato különös szabályozás szüksége forog fenn.

Mert az ezen $\frac{1}{3}$ részen felüli hagyatékra vonatkozó szabályok annak hováfordítását, s kire jútását kötelező-leg s akként állapítják meg, hogy ezen rendelkezések — ellenkező királyi engedély fenforgásától eltekintve — az örökhagyó bármely intézkedésével szemben is szükség-képen érvényesülnek.

Vagyis a — fent a végintézkedésen alapuló örökösödés ismertetésénél felsorolt — köteles hagyományok el-különítése után fenmaradott hagyaték $\frac{1}{3}$ része jút az egyháznak —, $\frac{1}{3}$ rész a kir. kincstárnak —, s a harmadik $\frac{1}{3}$ rész — a kollonicsi egyezmény külön rendelkezése folytán — a közönséges jog szerint törvényes örökösödési joggal bíró rokonoknak, és ilyenek hiányában egyenlő fele-fele részben az egyháznak és a királyi kincstárnak.⁽²⁾

A rokonok itt a legutolsó igit értetnek, s nincs korlátozva azok távolsága, s csak ha a legtávolabb fokban sincs már rokon, következik be az egyház és kincstár örökösödése: «Nullis cujuscunque remotioris etiam gra-

(1) Ezt kiemeli az 1863 február 27-iki legf. elhatározás, a mely azonban a végintézkedés kérdésében a concordatum alapján áll; miért is helyesen érvel Hinka i. m. 34. l. e részben azzal, hogy az ellentétes állásponton álló tanítás önmaga elleni érvet használ fel ezen legf. elhatározásra való hivatkozással. Azonban erre a törvényes örökösödés szabályozása körében nem is szükséges hivatkozni, miután ezen törvényes örökösödésre vonatkozó korábbi jogi helyzet tekintetében az semmi befolyást sem gyakorolt.

(2) L. fent 26. l.



duſ . . . condivisionalibus Cognatis, vel Agnatis exſtantibus devolvetur eadem Cognatorum Rata in Fiſcum Regium et Eccleſiam . . . »⁽¹⁾

A részletes szabályokat megállapító 1775 márcz. 9-iki 1081. sz. helyt. intézvénny e mellett kifejezetten is kimondja, hogy ezen rokonok alatt az egyházi rend felvétele előtt fennállott házasságból való leszármazók is értetnek.⁽²⁾

Kelemen, Frank — és az ő nyomukon újabbak is — azt tanítják, hogy újabb rendelkezések, s névleg az 1776 márcz. 18-iki 1240. sz. —, és az 1812 okt. 6-iki 4030/24269. sz. helyt. intézvények csak — Frank szerint — a közelebbi,⁽³⁾ Kelemen szerint kifejezetten a tizedik ízig adják meg a rokonoknak ezen törvényes örökjogot;⁽⁴⁾ azonban ezzel szemben figyelembe veendő az, hogy ezen intézvények nem helyezték hatályon kívül az említett 1775 márcz. 9-iki 1081. sz. intézvényt, miután szóban levő rendelkezésük csak a kollonicsi egyezmény hatálya alá nem tartozó egyházi személyekre vonatkozik.⁽⁵⁾

(1) A szövegben idézett 1775. évi intézv. 4.) pontja. — Így különben Nánáſy i. m. 102. s köv. l.

(2) *Quamvis ſtricto Legum Patriarum ſenſu, in caſu inſtati deceſſus Beneficiatorum Eccleſiaſticorum tertialitas ſubſtantia Cognatos reſpiciens non aliis, quam Aſcendentibus, et ſi ab inſtato demortuiſ ante aſſumptum Clericalem Statum Matrimonio junctus fuiſſet, Deſcendentibus, aut etiam cum Defuncto Indiviſis competere poſſit . . .*

(3) I. m. 507. l.; a *b)* jegyzetben mint ugyanazon egyházi személyekre vonatkozókat közli az ellentétes rendelkezéseket, azonban a szövegben csak a «közelebb» rokonokról ſzól.

(4) I. m. 335. l.

(5) Az 1812. évi int. ide vonatkozó rendelkezése kizárólag az egyházi ſzemélyek második osztálya utáni örökösödés ſzabályai között foglaltatik. *Pro caſu . . . inſtati eorum (ſecundæ claſſis eccleſiaſticorum, nempe canonicorum, parochorum et capellanorum) Deceſſus, . . . decedentiſ perſonæ ad Claſſem hanc ſpectantiſ Subſtantia inter Eccleſiam, Paupe- res item, et Cognatos, ac Agnatos uſque 10-mum gradum inclusive, in ratiſ æqualibus dividatur . . .* Az 1776. évi intézvénnyben ugyan benne

Ugyanezen tévedésen alapúl azon tanítás is, hogy a törvényes örökösödésre hivatott rokonok hiányában, a hagyatékn ezen $\frac{1}{3}$ része a királyi kincstárra szállana.⁽¹⁾

Mert ezen tanításnak alapját is a most említett 1776. és 1812. évi intézkedések képezik, a melyek tehát a kollonicsi egyezmény hatálya alá nem tartozó egyházi személyek hagyatékának ezen $\frac{1}{3}$ része tekintetében tartalmaznak rendelkezést, a mely szerint — a tizedik ízig menő rokonok hiányában — az 1715. 25. t. cz. értelmében, mint caducitás jút a kir. kincstárnak; míg itt a kollonicsi egyezmény 4-ik pontja s az 1775 márcz. 9-iki intézkedés alapján, a másik két harmadban úgyis részesülő egyház és kir. kincstár törvényes örökrésze növekszik ezen harmadik harmad egy-egy felével.⁽²⁾

A kollonicsi egyezmény hatálya alá nem tartozó egyházi személyek.

Az ide tartozó egyházi személyek utáni törvényes örökösödés szabályai azon királyi —, illetőleg kormányhatósági rendeletekben vannak letéve, a melyek a XVIII-ik század utolsó tizedeitől kezdve — mint már említve volt — általában az egyházi személyek utáni különös örökösödés szabályozása céljából lettek megalkotva és kiadva.

ván a praelatus kifejezés, azonban az intézkedés az 1776 február 13-iki 867. sz. int. 3-ik pontjára nézve függőben tartott döntést tartalmazván, kétségtelen, hogy az csak a kollonicsi egyezmény hatálya alá nem tartozó egyházi személyekre vonatkozik; s a praelatus kifejezés nem a realis javadalmait kir. kinevezés alapján bíró főpapok jelzésére szolgál.

(1) Frank i. m. 507. l.; Boncz i. m. 27. l.

(2) L. e. részben a 3.) jegyzet észrevételeit. — A kollonicsi egyezmény már közölt rendelkezésével egyező 1775. évi int. részben szintén idézett rendelkezése szerint «eadem Cognatorum Rata in Fiscum Regium et Ecclesiam (præter alias tam Fiscum, quam Ecclesiam directo Jure respicientes Tertialitates) devolvatur».

Az erdélyi jogterületre nézve azonban e részben is eltéréssel és kivétellel találkozunk.

Az előbb említett rendelkezések, a hagyatéknak az osztrák örökös tartományokban megállapított hármass felosztását kiterjesztették Magyarországra is.

Ennek értelmében a szabályt képező rendelkezés abban áll, hogy hatályos végintézkedésnek általában —, vagy a hagyatéknak valamely részére vonatkozólag ily hatályos végintézkedésnek hiányában, a hagyatéknak —, illetőleg annak szabadon maradott része — három egyenlő részre osztatik, a melyek egyike az egyháznak —, a második harmadrész a szegényeknek és végül a harmadik harmad a rokonoknak jut tizedik ízig.

Ha a harmadik harmad részben örökölni hivatott rokonok nincsenek, akkor ezen rész a kir. kincstárra száll.⁽¹⁾

Ezen szabályt képező alaprendelkezéstől eltérés áll fenn a nőtlen gör. katolikus —, és azon egyházi személyek tekintetében, a kik valamely tudományos állásban vannak, s a tanulmányi —, vagy egyetemi alaphól nyernek fizetést.

Az előbbieknél ugyanis az eltérés abban áll, hogy az alaprendelés szerint a szegényeknek járó harmad az özvegy-, és árvaalapot illeti meg;⁽²⁾ míg az utóbbiaknál

(1) 1774 aug. 8-iki 3524. sz. helyt. int. szerint — a melynek rendelkezése ismétlődik — *in casibus intestati substantia ab intestato defuncti in tres partes dividatur, quarum una ecclesiae, altera pauperibus, tertia autem propinquis consanguineis et si hi pauperes secunda quoque iisdem tertialitas cedat. Deficientibus autem consanguineis ab intestatio succedere solitis, tertiam partem remansæ substantiæ secundum dispositionem legis articuli quippe 26 Anni 1715. Fisco Regio addicendam.* — A kiegészítő rendelkezésekről alább lesz szó.

(2) 1808 deczember 20-iki 26,838. sz. int. A gör. kath. papok hátrahagyott özvegyei —, s árvái segélyezésére létesítendő alapra «*coelibes (curati sacerdotes)* . . . si ab intestato decederent, relictæ post fata ipsorum substantiæ tertialitas, quæ secus pauperibus competeret, eidem dotationali

a két első harmad azon alapra száll —, a melyből az örök-hagyó fizetést élvezett —, s ezek egyike tanítók —, ezek özvegyei s árvái nyugdíjalapjára —, másika pedig szegény tanulók segélyezésére fordítatik.⁽¹⁾

Az ezen szabályozás által megállapított hármas felosztás foganatosítása előtt azon köteles hagyományok nyernek kielégítést, a melyek az ily egyházi személyeknek nemcsak szabad végintézkedését korlátolják, hanem annak hatályos végintézkedés nélkül maradott hagyatékát is — jogszabály alapján — terhelik s pld. az 1810 júl. 24-iki 13634. sz. helyt. intézmény útalása szerint az ab intestato visszamaradt hagyatékából levonandó.⁽²⁾

Fundo inferatur». — Az 1836 jan. 4-iki 113. sz. int. ismétli ezen rendelkezést.

(1) L. Nánásy i. m. 113. l., a ki az 1788. márcz. 4-iki intézményre hivatkozik; Kelemen i. m. 337. l. a) az 1779. szept. 13-iki int. —, Frank i. m. 509. l. k) az 1779 febr. 18-iki 795. sz. kir. rendeletet említi, mint ezen szabály alapját. — Az Extractus ben. norm. resolutionem i. m. 24. l. közlése szerint: «Ecclesiasticis sæcularibus in munere literario constitutis, aut pensione donatis, æque facultas testandi competit; in casum vero intestati decessus facultates eorum una parte adprehendit fundus, ex quo stipendium trahebant, ceditque in pensionem emeritorum Professorum, horum conjugum et orphanorum, secunda distribuitur inter pauperes studiosos, tertiam cognati trahunt».

(2) Si quidem annis superioribus in quavis Diœcesi Statutum Diœcesanum conditum fuerit, vigore cujus singulus Beneficiatus Ecclesiasticus ad augendum Fundum Seminariorum, tam Cleri Junioris quam emeritorum Sacerdotum ad Fundos præattactorum Institutorum singillative certam summam legare etsi ab intestato decederet, eandem Ordinarius a proportionem remansæ denati substantiæ ad rationem horum Institutorum excindere, et illorsum inferre teneatur . . . ezek mikénti teljesítésére nézve kíván jelentést a helytartótanács. A mi az ily hagyatékoknál is — a régibb rendeletekben — pld. az 1836 jan. 4-iki int.-ben foglalt s a temetési költség, cselédbér, orvosi díj stb. levonására vonatkozó rendelkezéseket illeti, az kizárólag az eljárásra vonatkozó szabály, a mely a hagyatéki állapot megállapítása szempontjából bírhat jelentőséggel, s figyelembe jöhet az 1894: 16. t. cz. 127. §-ában foglalt felhatalmazás alapján, az — annak kétségtelenül kiterjesztő magyarázatával — esetleg kiadandó eljárási rendeletben.

Ennek figyelembe vétele alapján nehézség nélkül oldható meg, s tisztázható azon kétely, mely az erdélyi egyházmegye 1822. évi statutumának, formailag a négyes felosztást megállapító rendelkezésével szemben, annak jogérvénye szempontjából támasztatik.

A statutum XVII. sectió 6. §-ának rendelkezése szerint ugyanis az egyházi személyek hagyatéka négy részre osztatik, a melyek egyike a papnövelde —, és elaggott papok intézete javára vonatik le, míg a többi három rész az egyház —, a szegények és a rokonoknak jut.

Azonban ezen egy negyed rész összeesik azon negyed részszel, a mely a statutum XVI. sectio 2. s 3. §-ai értelmében, mint köteles hagyomány korlátozza a végintézkedési szabadságot, s a hatályos végintézkedés nélkül maradott hagyatékkal szemben is csak mint ilyen jön tekintetbe.⁽¹⁾

S ennek levonása már azért sem eshetik kifogás alá, mert a hármas felosztást Erdélybe életbeléptető 1788 junius 21-iki 5268. sz. kormányshéki intézvény 3-ik pontja a hármas felosztás előtt levonatni rendeli a köteles szolgáltatásokat — *præstationes legitimæ* —, a milyen ezen köteles hagyomány is.

Külön figyelembe vételt igényel azonban itt még az, hogy a szabályt képező hármas felosztás szerint, a hagyatékban részesülő egyház —, szegények és rokonok alatt közelebbről kiket kell érteni?

(1) Quia vero antiqua consuetudo, plurium Episcoporum Transsilvaniae Statutis, et Regiis Decretis ad Clerum Ungariae editis confirmata in hodiernum viget in hac Alma Diocesi, ut ad Fiscum Seminarii Cleri Junioris, et Deficientium Parochorum, e cujusvis defuncti Ecclesiastici facultatibus quidpiam decerpatur, . . . statuitur, ut singuli ab intestato mortui substantia in quatuor æquales dividatur, quarum quarta ad duos memoratos Diocesanos æqualiter distribuenda inferatur, reliquæ tres partes Ecclesiae, Pauperibus, et Cognatis cedant.

Az egyházat illető $\frac{1}{3}$ rész — az 1819 aug 24-iki 22883. sz. —, s a még részletesebb 1822 április 16-iki 9044. sz. —, s 1836. január 4-iki 113. sz. helyt. intézvények értelmében — egy harmad részben azon székes —, vagy helyi egyháznak jár, a hol az örökhagyó utoljára szolgált; a másik két rész pedig az egyházmegyei pénztár javára esik, a kegyurak által elhanyagolt, vagy szegényen dotált egyházak segélyezésére —, illetőleg ily célú segélyalapra fordíttatik.⁽¹⁾

Ha az örökhagyó legutoljára oly egyháznál szolgált, a melynek fiókegyházai is vannak, akkor az egyházat illető harmad első része megosztatik az anya-, és fiókegyház között, még pedig a lélekszám arányában;⁽²⁾ hasonlóan megosztásnak lehet helye, még pedig a székes-, és helyi egyház között oly esetben, a midőn az örökhagyó valamely egyház lelkésze, egyúttal azonban a székes káptalan kanonoka.⁽³⁾

(1) Ezen szabály azon kérdéssel függ össze, hogy mi történjék, ha valamely egyházi személy egymás után több javadalom élvezetében volt? (Singer i. m. 115. l. 59.) s 60.) példával is illusztrálja a kérdéssel kapcsolatos nehézségeket. — Az 1819-iki int. még csak arról szól, hogy több egyház közül azt illeti az egyháznak járó harmad; a hol a javadalmas meghalt. «Ecclesiæ attribuendam esse ratam, penes quam beneficiatus decedit.» — Az 1822. évi int. az egyháznak járó $\frac{1}{3}$ rész tekintetében már részletesebben rendeli, «ut ejus 3-a pars Ecclesiæ, in cujus Servitio Beneficiatus obiit, adtribuatur; reliquum tertialis vero ad Cassam Diæcesanam inferatur, atque in quantum illud ad sublevandas miserere dotatas, aut Patrono destitutas Ecclesias Parochiales non statim est, in Capitale elocatum sub Cura Ordinariatus fundum creet, ex quo necessitatibus supra dictarum Ecclesiarum Parochialium pro ratione necessitatis succurratur». — Az 1836. évi int. pedig az előbbire utálva rendeli: «ac ex Rata Ecclesiarum . . . una tertia pars pro ratione Ecclesiasticæ Dignitatis denati peculio Cathedralis, vel localis Ecclesiæ, cui nemque denatus ultimo servivit, tribuatur; reliquis duabus tertiis Cassæ Diæcesanæ pro sublevamine aliarum Patrono destitutarum, aut misere dotatarum Ecclesiarum inferendis».

(2) Jeszenszky i. d. Nemzet. 5. sz. utálva az 1882. évi 3304. sz. cultusmin. rendeletre. — Így Ausztriára nézve Stubenrauch i. m. 986. l.

(3) Stubenrauch i. h.

A szegényharmad hováfordításának szabályai közül első sorban az jön figyelembe, mely idegen szegények előtt, a törvényes örökösödésre hivatott rokonoknak ad elsőbbséget; a mennyiben ezen rokonok részére azon jog van biztosítva, hogy ha maguk is szegények, akkor a szegényharmad átengedésére igényt formálhatnak.⁽¹⁾

Helfert⁽²⁾ s Stubenrauch⁽³⁾ Ausztriára nézve — egy 1824 sept. 16-iki kancz. rend. alapján — azon nézetet közlik, hogy oly esetben, a midőn több a törvényes örökösödésre hivatott rokon, azonban ezek nem mind szegények, az egy, vagy több szegény rokonnak nem az egész szegényharmad jut, hanem annak csak a közönséges örökjogi részesedés arányában reá eső része.

Nálunk a kérdés nem dönthető el ilyképen, miután az alapúl szolgáló rendelkezés — az 1774 auguszt. 8-iki 3524. sz. helyt. intézkedés — egyáltalában azt célozza, hogy a szegények harmada idegenek helyett a szegény rokonoknak, vagyis a rokonok közül azoknak jusson, a kik szegények.

E mellett ezen igény nem mint magánjogi, örökösödési igény lett megállapítva, a miért is mindig a körülmények mérlegelésének s méltatásának tárgya lesz az, hogy egyáltalában, s mily mértékben részesíttessék az igénylő rokon a szegények harmadában, a minek következtében lehetséges, hogy in concreto a rokon, vagy rokonok tényleg nem is kapják meg az egész szegényharmadot, mint ez különösen a nagyobb szegényharmad felosztásánál gyakrabban elő is fordulhat.

A gör. katolikus nőtlen lelkészek hagyatékából az

(1) Már a hármass felosztást életbeléptető 1774. évi intézkedés szerint «et si hi (consanguinei) pauperes, secunda quoque iisdem tertialis cedat».

(2) I. m. 279. l.

(3) I. m. 986. l.

özvegy-, és árvaalapnak jutó $\frac{1}{3}$ tekintetében nem illeti meg a szegény rokonokat semmi igény, mert itt épen az özvegy-, s árvaalapra fordítás képezi a más egyházi személyek hagyatékából a szegényeknek járó $\frac{1}{3}$ rész specialis rendeltetését; a mi kizárja a szegény rokonok azon igényét, a melynek lényege abban fekszik, hogy idege-
nekkal szemben a rokon szegényeket illeti elsőbbség.

A szegény rokonok ezen igényének fenn nem forgása esetében különbség van az 500 frton aluli —, és az azon felüli szegényharmad között.

Az előbbi tekintetében közvetlenül az illetékes egyházi hatóság jelöli meg azon szegényeket, a kiknek ezen $\frac{1}{3}$ kiadandó, még pedig olyképen, hogy a kánonok után az — az 1807 július 21-iki 14670. sz. helyt. intézvény szerint — kizárólag a káptalani birtokok szegényeit —,⁽¹⁾ más javadalmasnál pedig — az 1819 augusztus 24-iki 22883. sz. helyt. intézvény alapján — azon hely szegényeit illeti meg, a hol a javadalmas elhalt.⁽²⁾

Azonban ezen szabály kiegészítésül és közelebbi magyarázatául hozzáteendő, hogy ha az örökhagyó nem tényleges szolgálatban halt el, akkor utolsó szolgálati helyének szegényei, még pedig az egyházhoz tartozó szegények részesülnek ezen szegényharmadban; miután a szegényharmadra vonatkozó rendelkezések — névleg az 1819 augusztus 24-iki 22883. sz. helyt. intézvény — kapcsolatba hozzák az egyháznak és a szegényeknek járó részek hováfordításának megjelölését.⁽³⁾

(1) . . . occasione assignandæ ratæ pauperum e substantia ab intestato decedentium Canoniorum præferens ratio pauperum subditorum Capitularium habeatur.

(2) Caducarum Substantiarum . . . unam ratam tertiam . . . Ecclesiae, penes quam beneficiatus decedit, uti et ratam tertiam Pauperum ejusdem Ecclesiae Pauperibus . . . attribuendam esse . . .

(3) Azon — különben alap nélküli — nézet ellen, hogy a szegény-

Ha azonban a szegényharmad meghaladja az 500 frtot, akkor az egyházi hatóság csak arra van jogosítva, hogy javaslatot tegyen, illetőleg felosztási tervezetet készít, a melyet jóváhagyás végett a vallás-, és közoktatásügyi minster elé terjeszt, s a mely jóváhagyott tervezet alapján történik azután azon szegényharmad felosztása.

Ezen tervezetben esetleg szegények segélyezésével foglalkozó alapok —, s közjótékonyági intézeteknek részesítése iránt is tehető intézkedés.⁽¹⁾

Az 500 frtot meghaladó szegényharmad tekintetében azonban — ezen nézettől eltérőleg — főleg a közalapítványi ügyigazgatóság azon álláspontot foglalja el, hogy az 500 frtot meghaladó szegényharmad, II. Józsefnek 1788. április 15-iki 16014. sz. —, és 1789 márczius 14-iki 9472. sz. legf. elhatározásai értelmében az országos szegényalap javára esik, sőt még az 500 frtnál kisebb

harmadban valláskülönbség nélkül bármely szegény részesülhet, részletesen Kollányi. Az alsópapság i. m. 251. s köv. l. — A rendelkezés alapgondolata az, hogy azon egyház szegényei részesüljenek az egyházi személy szerzeményének egy részében, a melynek szolgáltatásai, járulékai képezik a szerzés alapját; l. az idézett 1807-iki intézvényt; így Singer is i. m. 114. s köv. l. — Az erdélyi 1822. évi statutum kifejezetten a plébánia szegényeiről szól «pauperes parochiani».

(1) Az 1807. évi intézvény szerint «si substantia Canoniorum, aut aliorum Diocesanorum Sacerdotum ab intestato decedentium deductis oneribus notabilior esset, hanc respectiva Capitula et Episcopi aut effectuationem hujusmodi substantiæ in ratas competentes divisionis prævie Consilio huic R. Locumtenentiali (ma a vallás- és közoktatásügyi minsterhez) eum in finem referre teneantur, quo abhinc altissimo loco repræsentare valeat: an, et qualisnam summa e rata pauperum analogo instituto ejusmodi fundationali publico attribuenda sit?» — Az 1819-iki intézvény szerint pedig a szegényharmad, ha «500 flos superaret . . . rem via Consilii hujus Locumtenentialis Regii altissimo Loco substerni oporteret . . . » A gyakorlatra nézve l. 1880. évi 6089. sz. vallás-, és közoktatási min. rend. — Jeszenszky i. d. Nemzet. 5. sz. az akkori 500 pengő frtot 525 o. ért. frtra számítja át, azonban a gyakorlat e részben változatlanul tartotta meg — az értékváltozástól függetlenül is, úgymint a hitbérnél — az 500 frt összeget.

szegényharmad is a helyi szegényalapba szolgáltatandó be s a helyi szegények s ezek között a szegény rokonok is csak az alap évi kamataiban lennének részesítendőek.⁽¹⁾

Azonban II. Józsefnek ezen rendelkezéseit hatályon kívül helyezte II. Lipót az 1790 ápr. 20-iki 1375/13032. sz. helyt. intézvénnyel közölt legfelsőbb elhatározásával, s ezzel kapcsolatban a későbbi rendeletek — mint láttuk — teljesen eltérnek azon szabályoktól; s a helyi szegények közvetlen részesítésén kívül, az 500 forintot meghaladó szegényharmadra nézve, az itt oly nagy jelentőségű kormányhatósági gyakorlat is kifejtette és érvényre juttatja azon elvet, hogy ily nagyságú szegényharmad tekintetében sem rendeltetik el annak az országos szegényalapba való felterjesztése, hanem csak az egyházi hatóság által elkészített felosztási tervezet terjesztendő jóváhagyás —, és annak elhatározása végett, hogy nem lehetne-e abból valamit analog közjótékonyági intézet javára átengedni?

A mi végül a törvényes örökösödésre hivatott rokonokat illeti, ezek — mint már érintve lett, az 1776 márcz. 18-iki és 1812 október 6-iki int. szerint — csak a tizedik ízig birnak az ily hagyaték $\frac{1}{3}$ részében törvényes örökösödési joggal.

Tizedik ízig menő rokonok hiányában ezen részre a királyi kincstár hárulási joga áll be. — ⁽²⁾

Az erdélyi jogterületen az egyházi személyek utáni törvényes örökösödés szabályozása is az Approbata Con-

(1) Ezen álláspontot részletesen ismerteti Palkovics. Az országos szegényalap örökrésze. Jogtudományi Közlöny. 1892. 20. sz. — Jeszenszky i. d. Nemzet 5. sz. azzal érvel, hogy 1863-ig nem létesíthetvén az országos szegényalap, II. József említett rendelkezései is csak ez óta hatályosak ismét.

(2) L. fent 50. és köv. l.

stitutiókon alapult, a melynek I. R. 6. cz. 2. articulusa első sorban a rokonokat rendelte törvényes örökösökül, ilyenek hiányában azonban az ingó szerzemény az örök-hagyó helyi egyházára marad, hasonlóképen a szerze-ményi ingatlanoknak — azok által —, a kikre hárultak, fizetendő — becsértéke is.⁽¹⁾

Az egyháznak az egész szerzeményi ingó hagyatéokra vonatkozó ezen jogát, az erdélyi és az akkori fogarasi püspök után Mária Terézia 1775. évi legf. elhatáro-zása —, az alsóbb egyházi személyek tekintetében pedig az 1782 szeptember 2-iki királyi rendelet kifejezetten érvényben tartotta.⁽²⁾

Azonban már az 1788 junius 21-iki 5268. sz. kormány-széki intézkedés Erdélybe is behozta a hármass felosztást, a melyre nézve csak azt kell itt külön felemlíteni, hogy az egyháznak járó $\frac{1}{3}$ rész szabály szerint azon egyház-nak jut ugyan, a melynek szolgálatában a lelkész meg-halt —, illetőleg a melynél legutoljára szolgált —, ha azonban ez már kellőleg el van látva, akkor az egyház-megyének más nagyobb szükségben levő egyházára —,

(1) Ha mely ecclesiastica personáknak östől maradott vagy maga acquirált javai volnának és in semine definiálna, úgy hogy sem senki atyafia, kit de jure illethetne, nem találtnék, sem pedig legatariussa quoad bona acquisita, az olyannak ingatlan javai a székelységben a közelebb való szomszédoké légyenek, perennalis aestimatioja szerént való summáját letévén a vicinus az ecclesiá számára. A vármegyékben pedig azon helynek patronusira maradjanak, a nagyobb részt bíró patronus letévén igazán való árát az ott való ecclesiá számára, absque tamen præ-judicio dominorum terrestrium. A városokon pedig a város bírái ezen módot tartsák. A deficiált egyházi embernek ingó javai pedig, non exis-tente legatario, azon helybéli ecclesiá számára maradjanak.

(2) «... hæreditates ejusmodi Parochorum ab intestato decedentium juxta ipsiusmet etiam Legis Municipalis Appr. Const. P. I. T. VI. Art. 2. dictamen, Ecclesiis, quibus illi vita durante servierunt, addicendos de-cerni.» Ezen rendelkezés az 1822. évi statutum XVII. sectio 2. §-aként van felvéve.

vagy a vallásnak más irányban fordittatik javára;⁽¹⁾ a hováfordítás tárgyában a püspök a politikai hatósággal egyetértve határoz; egyetértés hiányában, valamint ha az egyháznak jutó rész 500 frtot meghalad, a hováfordítás kérdésében legfelsőbb elhatározás kérendő ki.

Ezen, hármas felosztást az 1822-ik évi statutum XVII. sectio 4. §-a kiterjesztette a püspökre —, a kanonokokra —, paptanárokra —, az egyházi és világi seminariumok előjáróira —, és káplánokra.⁽²⁾

Ennek részletei tekintetében oly rendelkezéssel, hogy az egyháznak járó rész a püspök és a kanonokok hagyatékából a székesegyháznak —, a többi egyházi személy után pedig azon plébánia-egyháznak jut, a mely mellett szolgáltak; a szegény harmad pedig a katolikus kórháznak —, vagy ha azon egyház kerületében kellőleg el nem látott szegényintézet van, ennek jut alapítványként, vagy pedig a plébánia-egyház pénztárának adatik át gyümölcsöző

(1) Ez az előző jegyzetben említett 2. §. után következő 3. §-t képezi. *Quantumvis Clerici Sæculares de facultatibus suis tam per actus inter vivos, quam per Testamentum disponendi Jus nequaquam restringere salagamus, pro casu tamen, quo quis intestatus decederet, statuendum invenimus, ut una relictæ substantiæ tertialitas Ecclesiæ, altera Pauperibus, tertia autem Cognatis proximis de regula cedat, ita tamen, ut si Cognati egentiores essent, altera etiam tertialitas, quæ alias pauperibus obtingere deberet, Cognatis assignari possit.* — Az egyházra eső rész tekintetében a szövegben jelzett eltérésre nézve az 1-ső pont rendelí, hogyha a lelkész halálozási helyének egyháza kellőleg el van látva «*eadem tertialitas alteri egentiori ejusdem Diœcesis Ecclesiæ, ex mutua inter Episcopum, et Dicasterium ibidem Politicum cointelligentia assignanda, vel aliter in Bonum Religionis convertenda esset, ita tamen, ut si summam 500 Rfl. excederet, aut Diœcesanus, et Dicasterium intuitu conversionis inter se convenire non possent, res Supremæ Determinationi, et Dispositioni subternatur.*»

(2) *Non tantum Parochorum, sed etiam Episcopi, Canonicorum, Professorum Ecclesiasticorum, Seminarii Ecclesiastici vel Sæcularis Superiorum, Capellanorum, si absque Testamento decesserint, trifariam dividetur . . . acquisita substantia . . .*

kezelésre, s annak kamatai osztatnak szét azon egyház szegényei között.⁽¹⁾

Az osztrák polgári törvénykönyvet életbe léptető 1853 máj. 29-iki nyiltparancs VII. szakasz 3. c) pontja változtatlanul fentartotta azon különös rendelkezéseket, a melyek az egyházi személyek utáni törvényes örökösödés tekintetében Erdélyben addig alkalmazásban állottak.

Ezen rendelkezésekre való tekintettel, s az annak alapján kifejlett gyakorlat érvényben tartotta az 1822. évi statutumnak, a polgári törvénykönyvvel ~~ellentétben nem~~ álló rendelkezéseiket, a minek következtében az erdélyi püspök s a többi — felsorolt — egyházi személy tekintetében is érvényben levőnek tekintendő a hármass felosztás.

2. A gör. keleti szerb és román egyházban.

A gör. keleti szerb és román egyházhoz tartozó egyházi személyek utáni örökösödésre vonatkozó jogszabályok forrását az 1779 júl. 16-án kiadott Rescriptum Declaratorium Illyricæ Nationis és a gör. keleti román egyház szervezésének — Ő Felsége 1869 május 29-iki legf. elhatározásával jóváhagyott — szabályzata képezi.

Könyveink azonban e részben csak a Declaratorium Illyricumot említik, mint jogforrást,⁽²⁾ holott más positiv

(1) ... portio Ecclesiæ addicta e facultatibus relictis Episcopi et Canonici tribuatur Ecclesiæ Cathedrali, e substantia Professoris, Capellani Ecclesiæ Parochialis loci illius, in quo munere suo funguntur, portio Pauperum Catholico Xenodochio, si quodpiam intra ambitum Parochiæ sufficienter haud dotatum existit, cedat pro stabili fundatione Institutum Pauperum, secus ad Cassam Ecclesiæ Parochialis inferatur, fœnori detur, atque annus census obventurus inter pauperes Parochianos die Cœnæ Domni distribuatur ...

(2) L. pld. Konek-Antal i. m. 223. l.; Herczeg. Magyar családi és örököségi jog. Bpest, 1885. 331. s. köv. l., habár mindezen helyeken azért a

jogszabály nem léteben is természetes leendett, hogy a gör. keleti románok részére felállított önálló metropolia külön válásával és szervezésével, szükségképen meg kellett pld. szünnie a gör. keleti román érsek és püspököknek, a specialis szerb nemzeti egyházi alapok javára való hagyományozási kötelezettsége.

Az önálló ezen román metropolia felállítása alkalmával megállapított jogszabály, ennek megfelelőleg lényegesen eltérően is rendezte az ezen egyházhoz tartozó egyházi személyek utáni örökösödési jogát.

a) *Végintézkedésen alapuló örökösödés.*

A gör. keleti úgy szerb —, mint román egyházak érsekeit és püspökeit, az ezen minőségükben szerzett vagyon fele része tekintetében szabad végintézkedési jogilleti meg; az előbbiekre nézve azonban a kijelölhető örökösök körére vonatkozó azon korlátozással, hogy a végintézkedés csak belföldi kegyes —, vagy világi célra történhetik.⁽¹⁾

A szerzeményi hagyatéknak a végintézkedés szabadsága alól kivett másik felére vonatkozó szabályok azonban eltérők a két egyházban.

A gör. keleti szerb egyháznak — érseke — a Horvát-Szlavonországban, Karloviczán székelő patriárcha —, hagyatékának a szabad végintézkedés alá nem eső ezen felét, az elidegeníthetlen nemzeti egyházi alapnak köte-

görög-keleti román egyházhoz tartozó egyházi személyek utáni örökösödésre vonatkozólag a helyes részletes szabályok vannak felvéve.

(1) Declar. Illyr. 18-ik pont. Ne autem Jura destinatorum in Bonum Nationis fundorum conditis Testamentis cedantur, Clementer constituimus, ut dehinc Archi- et Episcopis de dimidia parte residuae, . . . substantiae propriae ad pias aut profanas causas intra haereditarias Ditiones Nostras testari liceat. — A gör. keleti román egyház szervezeti szabályzat 108. §-a szerint: A püspököknek, illetőleg érseknek csak fele vagyonáról van joga végrendeletileg intézkedni.

les hagyni, illetőleg az ezen alap javára levonatik; ellenben ezen egyháznak püspökei, hagyatékuknak hasonló természetű részét, felében az elidegeníthetlen nemzeti egyházi alapnak —, másik felében pedig a karloviczi iskolai, másként clericalis alapnak kötelesek hagyni, illetőleg ezen részek a most említett alapok javára köteles portioként járnak.⁽¹⁾

Ezzel szemben a gör. keleti román egyháznak úgy érseke, mint püspökei után, a hagyaték ezen fele része az egyházmegyének hagyandó, illetőleg annak jár.⁽²⁾

(1) Declar. Illyr. 18-ik pont. Altera autem pars dimidid — t. i. mely nem szabad végintézkedés tárgya —, et quidem, si de Archi-Episcopali hæreditate agatur, juxta præscriptum superioris Puncti 16-ti fundo, in Bonum Nationis definito, adjiciatur, quoad Episcopales hæreditates autem norma subsequentis Puncti 29-ni et 30-mi observetur. A 16-ik pont szerint. Quidquid igitur . . . ex propria defuncti Archi-Episcopi substantia . . . supererit, fundo destinata in Bonum Nationis inalienabilis Massæ addicitur. A 30-ik pont Benigne statuimus, ut . . . residua Massa hæreditaria, per defunctum Episcopum relicta, — illetőleg itt a 18-ik pont szerint a végintézkedés alól kivett felerész — in duas partes dividatur, quarum una constitutæ in Bonum Nationis inalienabili Massæ, altera vero Carlovicziensi Scholarum fundo addicenda erit. — Csaplovics. Slavonien und zum Theil Croatien. Pest. 1819. I. R. 112. I. — úgy Radié. Die Verfassung d. obersten Kirchenregiments in der orthodox-katholischen Kirche bei den Serben in Oester. Ungarn. Versecz. 1877/8. 159. I. 4) jegyz. szerint a püspöki hagyaték szabadon maradt fele egészen az elidegeníthetlen nemzeti egyházi alapnak hagyandó, a mi ellenkezik a Declar. most közölt rendelkezésével, e mellett nem kell a két külön alapot egybefoglalva említeni, mert önálló két alap az, l. pld. a gör. keleti szerb metropolia egyházi, iskolai és ezekre vonatkozó alapítványi ügyeiben — Ő Felsége 1868 aug. 10-iki legf. elhatározás alapján kiadott szabályzat V. melléklet 7. és 8. §§. — Nánásy i. m. 125. I.; Kelemen i. m. 338. I. szerint ezen felerész az érsekre száll, a ki azt kegyes célokra köteles fordítani; Csaplovics i. m. 108. I. kiemeli, hogy az érseket régebben megillette a jog, hogy a püspökök után örököljenek, ezt azonban megszüntette a Declar., ez azonban nem magyarázza Nánásy, Kelemen stb. tévedésének okát, mely a Declar. 28. §-ának az eljárást szabályozó azon rendelkezésén alapul, a mely szerint a püspöki hagyaték felét az érsek kezeinek kell kiadni, hogy az a megjelölt alapoknak átadja.

(2) 1869. évi szabályzat 108. §-a szerint: . . . ha pedig (a püspök, illetőleg érsek) végrendelet nélkül hal meg, egész vagyona az egyházmegyére

A végintézkedési jog ezen korlátozásán kívül, annak szabadságát bizonyos köteles hagyományok itt is korlátozzák.

Így a gör. keleti szerb egyház főpapjai után köteles hagyományként hagyandó az utódnak, illetőleg a javadalomnak, a püspöki (érseki) lakban és épületekben levő bútorkészlet és gazdasági felszerelés, úgy szintén a könyvek és az egyházi díszöltöny; ⁽¹⁾ míg a gör. keleti román egyház érseke és püspökei után maradott szerzeményi könyvtár az egyházmegye javára köteles hagyományt képez —, a mely azután az egyházmegyei könyvtárral egyesítetik. ⁽²⁾

A gör. keleti szerb egyház főpapjainak a hagyaték felére vonatkozó jogát — a kijelölhető örökösök köre tekintetében — korlátozó említett szabályt a *Declaratorium Illyricum* 18. pontja állapítja meg. ⁽³⁾

Suhayda ⁽⁴⁾ a *Declaratorium Illyricum*-nak ezen —, a külföldieket a gör. keleti szerb egyház főpapjai utáni örö-

száll. Ha tehát van végrendelete, akkor ... hagyományosai vagyonának csak fele részéig fognak kifizettetni.

(1) *Declar.* 29. §. *Successori demortui Episcopi non modo illa, quæ jam dudum Episcopatus adhærebant, domus quippe, allodia, et horti, sed etiam domestica, quæ in Episcopalibus hisce domibus, ac ædificiis existerit, suppellex, una cum jumentis, rebusque aliis, ad æconomiam necessariis, nec non libris, ac Episcopali Ornatu, in Ecclesiæ Inventario hand comprehenso, reservanda, et ... tradenda sunt.* L. még ezen pont második bekezdését.

(2) Az 1869. évi szabályzat 109. §-a szerint «Az elhunyt püspöknek egész könyvtára egyházmegyei tulajdonná lesz, s az egyházmegyei könyvtárral egyesítetik.

(3) Az eredeti rendelkezés szerint úgy ezen —, mint az 5-ik pont c) értelmében az alsóbb egyházi személyek Ő Felsége örökös tartományain belül létező valamely kegyes —, vagy világi célra tehetnek végintézkedést. Ezen rendelkezés az akkori görög-keleti nem egyesült egyházi szervezettel függhet össze, a melynek változása folytán ma ezen szabályt Magyarország részére kell szorítani. Vering i. m. 374. l. 87.) említi, hogy pld. a bécsi gör. keleti egyházközség a karloviczi egyházmegyéhez tartozott, s csak az 1880-as években csatoltatott Czernovitzhoz.

(4) I. m. 357. §. a).

kösödésből kizáró rendelkezésével szemben azon álláspontot foglalja el, hogy az Ideiglenes törvénykezési szabályok 20. §-a által fentartott ösiségi patens 14. §-a ezen korlátozást megszüntette, mert ezen szakasz szerint az állampolgárság hiánya már semmiféle ingatlan szerzésének nem lehet akadálya.

Azonban a Declaratorium Illyricum egyáltalában nem ingatlanok szerzéséből zárta ki a külföldieket — miután még a hagyatékhhoz tartozó ingatlanok sem természetben voltak felosztandók s kiadandók —, hanem különös intézkedést tett, mely arra irányult, hogy az elidegeníthetlen nemzeti egyházi alapnak jutható hagyatékokból minél kevesebb legyen elvonható, másfelől ezen rendelkezés alkalmas volt arra, hogy kizárja az ily vagyonnak, különösen külföldi alapítványok —, s más ily célok javára való kimenetelét.

Az alsóbb világi egyházi személyek közül csak a gör. keleti szerb egyházhoz tartozó özvegy, és leszármazók, vagy más vérrokonok nélkül elhalt ily egyházi személyek utáni örökösödési jog esik külön szabályok alá.

Ezek szerint az ily egyházi személy hagyatékának csak egy harmadáról rendelkezhetik valamilyen belföldi kegyes, vagy világi célra; ellenben a másik két harmad a megyés püspököt illeti meg⁽¹⁾ — Radić szerint Ipekről hozott, de itt megerősített privilegium alapján —.⁽²⁾

(1) Declar. Illyr. 5-ik pont . . . Quoad Caducitates . . . sine liberis, aut Consanguineis decedentium Clericorum non unitorum . . . decrevimus, ut . . . c). De . . . cujuscumque . . . mobilis Substantiæ . . . tertia parte non unito Clero ad pias vel profanas Causas intra tamen hæreditarias Ditiones Nostras testori liceat, residuæ autem duæ Tertialitates . . . semper Diocesano cedent. — Ezen szabály az özvegyről nem emlékezik meg —, azonban a rendelkezés célját tekintve, az özvegyre is kiterjesztendő a szabály —; l. különben e részben így Kelemen i. m. 339. l. —

(2) Die Verfassung der orthodox serbischen Partikular-Kirche von Karlovitz. Prag. 1880. 155. l.

Az ezen szabályozást tartalmazó rendelkezéshez a Declaratorium Illyricum 5-ik pontja azon sanctiót fűzte volt, hogy ha az ily egyházi személy többről tesz végintézkedést, mint a szabad végintézkedési jogának fentartott egyharmadról, akkor az egész végintézkedés semmisnek tekintetik, s az egész hagyaték a püspökre megy át;⁽¹⁾ ezen sanctio azonban elavultnak tekintendő, ily végintézkedés esetében csak az $\frac{1}{3}$ részen túlmenő intézkedés tétetik félre.

b) Törvényes örökösödés.

A gör. keleti szerb és román egyházhoz tartozó egyházi személyek utáni törvényes örökösödés szabályai teljesen a végintézkedésen alapuló — most előadott — örökösödési szabályokhoz simulnak, a dolog természete által követelt változással, akként, hogy a szabad végintézkedésnek fentartott rész — hatályos végintézkedés hiányában — a hagyaték többi részének sorsát osztja.

Ekként a gör. keleti szerb egyház érsek-patriarchájának egész szerzeményi hagyatéka az elidegeníthetetlen nemzeti egyházi alapra —, a püspökök ily természetű hagyatéka pedig felében ezen alapra —, másik felében pedig a már említett karloviczai iskolai, vagyis clericalis alapra megy át.⁽²⁾

Á — különös szabályok alá eső — özvegy-, leszármazó,

(1) Declar. Illyr. 5-ik pont c) ... Testamenta ... quibus Episcopi in restricto prædeclarata ratione Caducitatis Jure hæderentur, irrita et nulla sint, hoque in casu, prouti etiam tunc, dum nullum Testamentum conditum fuisset, tota hereditatis Massa Diöcesano addicatur — Csaplovics i. m. 106. l. szerint a püspök előzetes engedélyével többről lehet intézkedni, mint az $\frac{1}{3}$ részről.

(2) L. fent 64. l. 1.) jegyz. — Wenzel Gusztáv. A magyar magánjog rendszere. Budapest. 1874. II. köt. 513. l. szerint az érsek-patriarcha hagyatéka is úgy osztatnék meg, mint a püspököké; ennek azonban ellentmond a Declar. Illyr. rendelkezése.

vagy más vérrokon hátrahagyása nélkül elhalt —, a gör. keleti szerb egyházhoz tartozó alsóbb egyházi személynek szintén egész szerzeményi hagyatéka a püspököt illeti.⁽¹⁾

A gör. keleti román egyház érseke és püspökei után maradt szerzemény az egyházmegyére száll.⁽²⁾

(1) L. fent 66. l. 1.) jegyz.

(2) 1869. évi szabályzat 108. §-a szerint: «ha ... (a püspök, illetőleg érsek) végrendelet nélkül hal meg, egész vagyona az egyházmegyére száll.» — Érinthető itt, hogy a gör. keleti szerb és román egyházakhoz tartozó egyházi személyek utáni örökösödési eljárás a hagyatéki bíróságok hatáskörébe tartozik; erre vonatkozik a vallás-, és közoktatásügyi miniszternek, az igazságügyminiszterrel egyetértőleg kiadott 1874. márcz. 16-iki 6835. sz. rendelete.

II. SZERZETESÉK.

A szerzetesek utáni örökösödési jognak főbb alapkérdései — úgy a katolikus, mint a keleti egyház szerzetesei tekintetében — a szerzetesekre vonatkozó közös jogszabályokban vannak letéve; azonban úgy, hogy annak több és lényeges eleme az állami jogalkotástól önálló — s az egyházi szabályokkal ellentétes — alakulatot nyert, a minek jellemző példáját képezik az erdélyi jogterületre nézve, az osztrák polg. törvénykönyvnek az 1853 máj. 29-iki nyiltparancs VII. art. 3. b) által fentartott, 573. §-ában foglalt rendelkezései.

Azonban nemcsak közvetlen örökjogi szabályozás tekintetében érvényesül az önálló állami jogalkotás, hanem — főleg előbb — lényeges befolyást gyakoroltak e részben, az örökjogi szabályozással kapcsolatos előzményeknek — az egyházi szabályozástól független — alakulatai; a mily előzményt képez pld. az, hogy szerzőképességgel bír-e, vagy nem valamely szerzet, a melyhez tartozó szerzetes utáni örökösödésről van épen szó a concret esetben?

Mert a szerzetesek utáni örökösödési jog tanulmányozásában, már a kiindulásnál különbséget kell tenni azon szerzetesek között, a kik szerzőképes szerzetnek tagjai, és olyanok között, a kik ily szerzésre nem képes szerzethez tartoznak.

E részben már határozott útmutatást tartalmaz a régi

kir. Curiának Dec. 29. Divis. Success., a mely abból indul ki, hogy a birtokképes szerzetben elhalt szerzetesnek vagyona a szerzetre száll; a mely jogi elv tényleg következik a határozatban alapúl vett 1715 : 71. t.-cz. bevezetéséből s rendelkezéséből; épen azért lévén szükséges korlátozni a szerzetes öröklési képességét, nehogy ingatlant, vagy ingókban is nagy értéket vigyen át a szerzetre.⁽¹⁾

Ezen rendelkezés s az annak megfelelő általános jogi állapot szerint, kir. rendelkezés —, illetőleg törvény határozta meg, hogy mely szerzetek szerzőképesek s melyek nem; a mivel szemben a kir. Curia 1896. márcz. 28-iki 63. sz. teljes ülési határozatában konstata, hogy az egyházi testületeknek ingatlan vagyon szerzésére vonatkozó tilalmak megszűntek; megszüntette azokat az ellenkező jogszokás.⁽²⁾

Azonban ezen határozat indokolásának végső tétele igen helyesen említi fel külön — bár nem teljes præcisitással —, hogy ez által nem érintetik némely szerzetnek, különös egyházi jogszabályokból folyó s azokon alapuló szerzőképtelensége.⁽³⁾

Vagyis a mig előbb arról lehetett szó, hogy a szer-

(1) Planum Tabulare i. m. 142. l. Si quispiam per defectum Fratris sui Religionem tenendorum Bonorum capacem ingredientis, et ibidem obeuntis, ad consequendam in substantia occasione ingressus in Religionem eidem per Convidentes, vel Parentes excisa successionem, Processum sucitet, Actoratus illius condescendere solet; quia talis substantia naturam Doni imbuat, adeoque sub mutua Convidentium successionem non cadit, verum ut ex Articulo quoque 71. 1715. deduci potest, Religioni cedit.

(2) Az ellenkező nagyszámú kritikával s támadással szemben itt is hangsúlyozni kell, hogy elvileg helyes a t. ü. h.; l. e részben Zlinszky-Reiner i. m. 1040. l. 5.)

(3) A kellő præcisitás hiánya abban van, hogy némely szerzetnek szóban levő szerzőképtelensége nem annak saját rendszabályából folyik, bár abban is kifejezésre juthat, hanem a közönséges egyházi jogszabályokban van megállapítva.

zetek hazai jogon alapuló jogszabálynál fogva, legalább ingatlant nem szerezhettek, addig ma már csak a különös egyházi jogszabályon alapuló szerzésképtelenség jöhet jogilag figyelembe.

Ily különös egyházi jogszabályon, Trid. Sess. XXV. de regul. et mon. cap. 3. alapuló —, illetőleg ez által is fentartott szerzésképtelen szerzetet képeznek a ferencz-rendi — observansok és a kapuczinusok.⁽¹⁾

A szerzetek ezen — a szerzésképségen és szerzésképtelenségen alapuló — különbsége határozó különbséget állapít meg az itt szóba jövő jogi elv és jogutódlási szabályok tekintetében.

Úgyanis az ünnepélyes fogadalom megfosztja a szerzetest a tulajdonjogtól, valamint a vagyonnal való rendelkezéstől, a minek következtében a szoros és szigorú canonjogi elv szerint, a szerzetes ünnepélyes fogadalom letétele időpontjában meglevő vagyonának a szerzetre kell átmennie, a mi természetesen csak akkor lehetséges, ha szerzete szerzésképes;⁽²⁾ ellenkező esetben va-

(1) Concedit sancta synodus omnibus monasteriis et domibus, tam virorum quam mulierum, et mendicantium, exceptis domibus fratrum sancti Francisci, Capucinatorum et eorum, qui Minorum de observantia vocantur, etiam quibus aut ex constitutionibus suis erat prohibitum, aut ex privilegio apostolico non erat concessum, ut deinceps bona immobilia eis possidere liceat. Ezen rendelkezés — mint Scherer. Handbuch d. Kirchenrechtes. Graz u. Leipzig. 1898. II. köt. 737. l. 23. 1) is kiemeli — csak ingatlanról szól. Azonban a c. 3. in VI. 5. 12. s. c. un. in Clem. 5. 11. részletes rendelkezései az ingókat is kizárják az állandó vagyonként való megszerezhetésből. — A gyakorlat enyhít ezen rendelkezések szigorán — így Scherer i. h.; Glanvell i. m. 74. l. 2.); s így lehet érvényes a szerzet valamely intézete, egyháza stb. céljára való szerzés.

(2) Az egész kérdésre nézve l. Hellmann. Das gemeine Erbrecht der Religiosen. München, 1874. az ide vonatkozó forráshelyek ott 14. l.; Singer. Die Behebung d. für Ordenspersonen bestehenden Beschränkungen im commercium mortis causa. Innsbruck. 1880.; August Mayer. Die professio religiosa. München. 1895. 19. s. köv. l.; Glanvell i. m. 257. s. köv. l.; Scherer i. m. 822. l. 109.

gyona esetleges korábbi intézkedésének megfelelőleg, ilyennek hiányában a közönséges jog szerinti jogutódoknak tartatik fenn.⁽¹⁾

Azonban minden esetben egyenlően érvényesülő szabály az, hogy az ünnepélyes fogadalom letétele után, a szerzetesnek — egyházi jogszabály szerint, ellenkező pápai rendelkezés —, nálunk s főleg az erdélyi jogterületen, ily pápai rendelkezéstől független, alább említendő különös állami rendelkezések eseteinek beálltán kívül — már nincs végintézkedési joga; a mint pld. az erdélyi egyházmegye 1822. évi statutuma XVII. sectio 5. §-ában mondja «Religiosi nihil proprii habent, quidquid acquirunt, Ordini acquirunt, et Testamentum condere non possunt».⁽²⁾

Hamis ugyan az ennek magyarázatául felállított azon elvi tétel, a melyet az 1715 : 71. t.-cz. is alkalmaz, s a mely szerint a szerzetes a világra nézve mintegy meghaltnak lenne tekintendő — Religiosi (uti etiam Sanctimonialia) alias Sæculo jam mortui —,⁽³⁾ mert hisz magából ezen törvényből is láthatólag, a szerzetes később a szerzetben léte, s illetőleg az ünnepélyes fogadalom letétele után is szerezhet —, habár nem is a maga részére —, sőt beállhatnak oly körülmények is, pld. pápai

(1) A szövegben említett —, s a szerzetes vagyonának későbbi sorsát szabályozó korábbi ügyletet képezhet pld. az örökösödési szerződés. — Az vitás, hogy az ünnepélyes fogadalom letétele előtt alkotott végrendelet megtartja-e hatályát a fogadalom letétele után? I. e részben Hellmann i. m. 65. s. köv. l.; Scherer i. m. 824. l. 113.); Pfaff és Hofmann Commentar i. m. 124. l. 4.); azonban a szerzetes azt az ünnepélyes fogadalom letétele után vissza nem vonhatja.

(2) Az erdélyi statutum idézett helye, concret alkalmazásában helytelen, mert a ferenczrendiekre vonatkozólag téves azon tétel, hogy a mit a szerzetes szerez, szerzete javára szerzi.

(3) Az ú. n. annihilatio elmélet helytelenségére utal Scherer is i. m. 819. l. 96.)

dispensatio, a melyek még végintézkedési jogot is adhatnak az ily szerzetesnek; azonban az kétségtelen alapszabály, hogy szerzéseképes szerzetben a szerzetesnek egész vagyona — ha e részben korábban nem történt hatályos intézkedés —, az ünnepélyes fogadalom letételével, továbbá mindaz, a mi később reá esik, azonnal a szerzetre megy át.⁽¹⁾

Ezen elvi szabály mutatja azt is, hogy itt nem lehet a szerzetnek a szerzetes hagyatékában való örökösödéséről szólni, mint ezt a kir. Curia tévesen teszi 1885 máj. 12-iki 6869/884. sz. határozatában.⁽²⁾

Ekként tehát ily esetben hagyatékról sem lehet szólni; a vagyon átmenetele nem végintézkedés alapján történik, a minek következménye az, hogy a közönséges jog alapján törvényes osztályrész iránti igénynek sem lehetne alapja, annál kevésbbé, mert a vagyon átmenetele a szerzetes részéről történő ajándékozás folyamánának sem tekinthető.

Azonban önálló jogalapon — az egyház által recipiált római jogi szabály alapján — a leszármazóknak kötelesrészhez van igényük mindazon esetekben, a midőn azon vagyonnal szemben, a mely a szerzetes ünnepélyes fo-

(1) Nem áll ezzel ellentétben, ha érvényben levőnek is tekintendő az 1715 : 91. t.-cikknek azon rendelkezése, a melyet elavultnak tekint a győri kir. ítélőtábla 1896 nov. 11-iki s. a határozattárba felvett 15. sz. határozata, a melyre nézve I. Zlinszky-Reiner i. m. 1040. I. 5.), a mely szerint a szerzetes, az ősi — most öröklött — javakból legfőlebb 5000 frt. érték erejéig bir örökösödési joggal, a szerzeményekben pedig csak a szülők szabad rendelkezése alapján részesülhet stb., mert ez nem zárja ki, hogy a szerzetes esetleg meglevő más vagyonát vigye át a szerzetre, s azonkívül csak mennyiség tekintetében korlátozza — éppen erre való tekintettel — a szerzetre átmenő örökrészt.

(2) Döntvénytár. Új foly. XII. 13. s. köv. I. a kir. Curia által e részben helybenhagyott I. bir. ítélet szerint «a szerzet a szerzeteseknek csak hagyatékában örökösödik, a mit pedig a szerzetes életében ajándékozott, az annak hagyatékához nem tartozik».

gadalmanak letétele következtében átmegy szerzőképes szerzetére.⁽¹⁾

Ezen kötelesrész iránti igény helyesen csak a szerzetes halála után érvényesíthető;⁽²⁾ azonban ennek dacára alig lehet kizártnak tekinteni azt, hogy a leszármazó ezen kötelesrész nagyságáig menő összegek erejéig még a szerzetes-felmenő életében is igényt támaszthasson szükségeltartási s az 1885 : 6. t.-cz. 12. §-ában foglalt szükségletekre s analog célokra.⁽³⁾

Tehát csak különös jogszahály az, a melynek alapján még az ünnepélyes fogadalom letétele —, s a vagyonnak ennek következtében a szerzetre való átmenetele után is igényelhető kötelesrész a szerzetes-felmenővel szemben; mert ezen kívül a szerzetes még más szerzetbe való átmenetele esetében sem viszi magával, az előbbi szerzőképes szerzetben tett ünnepélyes fogadalom következté-

(1) Nov. 5. c. 5. . . Sin vero vel nihil vel minus quarta illis donaverit, etiam postquam is, qui valedicit, se monachum professus fuerit, quarta liberis nihilominus debetur . . . ; Nov. 123. c. 38 . . . Si in monasterio degens moriatur, autequam inter liberos suos res suas dividat, legitimam quidam partem liberi accipiant, reliqua vero substantia ad monasterium pertineat. Ezen rendelkezés fel van véve a Gratian decretumában c. 9. §. 3. C. XIX. Qu. 3. c. 14. X. 3. 31. summája: Si pater se cum bonis suis, et filio impubere obtulit monasterio, filius factus major exire potest religionem et legitimam a monasterio petere, a rendelkezés szövege szerint «et bona paterna, quae ipsi ex successione proveniunt, postulare».

(2) A kérdés vitás, egy nézet szerint már az ünnepélyes fogadalom letétele pillanatában megnyílik ezen különösen megállapított kötelesrész iránti igény, míg az ellenkező álláspont azzal érvel, hogy a szerzetes — szülő életében nem lehet érvényesíthető ily örökjogi igény, a mely nézet helyesebbnek is látszik, mert ezen külön megállapított kötelesrész iránti igény tényleg mégis mint örökjogi igény lett felállítva és formulázva. L. Hellmann i. m. 54. s köv. s 82. s köv. l.; Glanvell i. m. 259. l. — A szerzetes szülő életében legfőlebb a szövegben jelzett különös szükségleteken alapuló igények lehetnek érvényesíthetők.

(3) Ezen igények azonban természetesen nem az 1885 : 6. t.-cz. alapján lehetnek érvényesíthetők.

ben arra szállt korábbi —, illetőleg ottléte alatt átment vagyont; ezen szerzet az újnak legfőlebb az átlépő szerzetes tartására enged át valamit.⁽¹⁾

Ennek figyelembevételével nehézség nélkül dönthetők el azon kérdések, hogy mily vagyon az, a mely felett valamely szerzetes — az alább említendő esetekben — pld. mint saecularisált szerzetes rendelkezési jogot nyer? vagy a melynek jogi sorsa, valamely világi javadalomnak, pld. püspöki méltóságnak a szerzetes általi megszerzése folytán kérdésbe jöhet?

Mert bizonyos, hogy mindaz, a mi a szerzettel való szoros kapcsolat fennállása alatt megy át a szerzetesre, az a szerzeté marad, s csak azon időponttól kezdve esik az ily vagyon külön megítélés alá, a midőn ezen szoros viszony megszűnik —, illetőleg az —, vagy annak némely nyilvánulása alól dispensatio adatik.⁽²⁾

Azonban nem a szerzetbeni tényleges élés az, a mi itt határozó, s azon körülmény, hogy valamely ünnepélyes fogadalmat tett szerzetes a kolostoron kívül működik, még nem szünteti meg az ünnepélyes fogadalomnak már ismertetett jogi hatását.

Innen van az, hogy a püspökké lett szerzetest, a püspökké választás, illetőleg kinevezés ténye maga nem ruházza fel a szabad végintézkedési joggal, s innen magyarázható az 1836 jan. 4-iki 113. sz. helyt. intézkvény azon rendelkezése, a mely szerint még lelkipásztorkodásban elhalt szerzetesek után maradott vagyon is a szerzetnek adandó ki.⁽³⁾

(1) Glanvell i. m. 43. l. 5.)

(2) Scherer i. m. 850. l.; Pläff u. Hofmann Commentar i. m. II. köt. 23. l. 19.)

(3) E relicta vero substantia in cura animarum decedentium, ac testandi incapacium Religiosorum, et quidem talium, qui ad quempiam stabilem Conventum Ordinis pertinent, supputatis per decedentem relictis

E részben mindig az határoz, hogy a kolostoron kívül élés és működés alapja mily hatást gyakorol a szerzetesnek a szerzethez való viszonya tekintetében.

Ezen kérdésben nálunk — az erdélyi jogterület kivételével — általában az egyházi jogszabályok irányadók, egyes — részben inkább csak átmeneti, részben látszólagos — kivételekkel; a milyenek a szerzetesrendeknek a 18-ik században történt eltörlése, szerzeteseknek püspökké nevezésével kapcsolatban beálló következmények, s a gör. keleti nem egyesült egyházakban, a kolostoron kívül élő s működő szerzetesek jogi helyzete tekintetében kifejtett gyakorlat.

Az erdélyi jogterületen kívül fennálló jogszabályok ugyanis határozottan arra utálnak, hogy elvileg a szerzetre megy át a szerzetes vagyona, még akkor is, ha a lelkipásztorkodásban hal el, hacsak nincs végintézkedési képessége, vagy ha a fogadalom alóli dispensatio alapján nem lépett ki a szerzetből, vagy ha maga a szerzet el nem töröltetett.⁽¹⁾

Épen azért e részben — a fent említett kivételektől eltekintve — az egyházi jogszabályok veendőik figyelembe, a szerzetesnek szerzetéhez való viszonyára —, illetőleg arra nézve, hogy a szerzeten kívül élésnek minő jogi hatása van.

Ezen egyházi jogszabályok szerint pedig a szerzetesnek még az ú. n. in perpetuum saecularisatiója sem elegendő egymagában arra, hogy a szerzetes szabad végintézkedési jogot nyerjen, vagy hogy a kolostoron kívül léte alatt szerzett vagyon ne menjen át a szerzetre.⁽²⁾

oneribus, e remansa substantia prævie depurandis, resultans, nulloque onere gravata summa, ex integro, et citra omnem falcidiam concernenti Ordini Religioso attribuenda, et resignanda erit.

(1) L. előző jegyzet, továbbá az 1812 okt. 6-iki helyi. int. alább részletesen ismertetendő rendelkezéseit.

(2) Pld. a Congr. Epp. Regul. 1862 jan. 4-iki decr. —, közli az Archiv

Hanem vagy egyenesen a végintézkedési jogot megadó pápai engedély, vagy a szegénységi fogadalom alóli pápai felmentés kell ahhoz, hogy az említett jogi hatások beállhassanak.⁽¹⁾

Így lehet valamely szerzetes világi javadalom jogszerű adományozása által hallgatag is saecularisálva, azonban azért pápai engedély, vagy felmentés nélkül a vagyon még sem esik szabad végintézkedés alá.⁽²⁾

A püspökké lett szerzetesre nézve már említve volt, hogy a kinevezés — s pápai megerősítés — ténye önmagában nem szünteti meg a fogadalmat, s mindaz megtartandó, a mi az új méltósággal nem ellenkezik, s a mit a püspök szerez, egyháza részére szerzi.

Az ily püspök tehát — az egyházi jogszabályok szerint —, pápai engedély nélkül, nem tehetne végintézkedést, s vagyona egyházára menne át.⁽³⁾

Nálunk a kérdés megoldása nem ily egyszerű, mert

f. kath. Kirchenrecht. Mainz. 1862. VIII. köt. 464. s köv. l. 1.) *Monachus etiam perpetuo et absoluto Saecularisationis Apostolico Indulto praeditus, non potest de bonis disponere absque Apostolicae Sedis speciali beneplacito.* — 3.) *Jus succedendi haereditati Monachi professi decedentis extra Claustra, qui Apostolicum Indultum obtinuit manendi extra Claustra ad tempus retento habitu vel veste sui Ordinis dimmissa, ad ejus Monasterium spectat.*

(1) Scherer i. m. 848. l.; A. Mayer i. m. 28. s köv. l.; s részletesen Singer i. m. 35. s köv. l.

(2) Scherer i. m. 851. l.

(3) c. 14. X. 5. 33. — A c. un. C. XVIII. Qu. 1.-be felvett altheimi zsinat határozat tartalmazza ugyan azon rendelkezést, hogy a szerzetes-püspök «postquam . . . episcopus ordinatur, ad altare, ad quod sanctificatur et titulatur, secundum sacros canones quod acquirere poterit restituat», azonban az eredeti zsinathatározat ezen túlmegy s az ily szerzetes-püspök atyai örökségét, szabad rendelkezése alatt hagyja, a mely singularitás különben hatályon kívül van helyezve; l. részletesen Singer i. m. 83. s köv. l.; így Glanvell i. m. 44. s köv. l. — L. még Scherer i. m. 851.; A. Mayer i. m. 35. s köv. l.; s igen részletesen Singer i. m. 69—105. l.

a kollonicsi egyezmény minden püspökre nézve kivétel nélkül kötelező; a melyre való tekintettel tehát csak arról lehetne szólni, hogy az ily szerzetes-püspök — pápai engedély nélkül — nem kérhetne a királytól végintézkedési engedélyt, s így nem tehetne végintézkedést még a vagyon $\frac{1}{3}$ részéről sem, s csak a törvényes örökösödés érvényesülne az állami jogszabály alapján.

Azonban ezzel szemben a kollonicsi egyezmény az ily szerzetes-püspökre a szokásjog által kiterjesztettnek tekinthető.⁽¹⁾

Épen így szünteti meg a szokásjog a gör. keleti nem egyesült egyházakhoz tartozó —, azonban a kolostoron kívüli állásban élő, s működő szerzetesre nézve a szigorú egyházi jogszabályok alkalmazását, a mihez járul az, hogy a gyakorlat alapján szabály szerint a szerzetesekből választott s illetőleg kinevezett püspök és érsek utáni örökösödés szabályozásában, úgy a *Declaratorium Illyricum*, mint a gör. keleti román egyház 1869. évi szabályzata, ezen egyházi jogszabályokra nincs semmi tekintettel.⁽²⁾

Ugyancsak az egyházi jogszabályoktól eltérően ítélendők meg s döntendők el, a szerzetrendnek —, az állam általi esetleges egyoldalú megszünteléséből folyó jogi következmények; a mennyiben az egyházi jogszabályok szerint csak a pápa, vagy a közzsínat törölhet el valamely szerzetrendet, ellenben nálunk az államhatalom általi egyoldalú eltörlés — különben mindig csak rendkívüli

(1) Scherer i. m. 850. l. nem tartja irrationabilisnak ily szokásjog képződését; ellenkező nézeten van általában Glanvell i. m. 49. l.

(2) A gör. keleti nem egyesült egyház szerzeteseire —, és itt különösen a szerzetesből lett püspökre nézve a szabályt és az ez alól a gyakorlat által megállapított kivételeket ismerteti Hergenröther. *Das Armuthsgelübde bei den orientalischen Mönchen*. Archiv f. kath. KR. 1877. 37. köt. 20—28. s különösen 25. s köv. l.; Vering i. m. 972. l. — Nálunk általánosságban ez a gyakorlat.

s átmeneti — tényének, a volt szerzetesek vagyoni, rendelkezési s végintézkedési képessége tekintetében, az egyházi jogszabályokon nyugvó korlátozásokat megszüntelő hatása van.

A volt szerzetesekről — exreligiosi — szóló rendelkezések éppen azért alkalmazhatók lennének, ha ily eltörlés egyoldalúlag történnék az államhatalom által,⁽¹⁾ habár a 18-ik század végén történt szerzetrend-eltörlések — ezen rendelkezések előzményei — utóbb pápai hozzájárulást is nyertek.

Itt veendő figyelembe azon eset is, a midőn valamely szerzetes engedély nélkül válik ki a szerzetből olyképen, hogy együttal az egyházból is kilép —, a melyhez tartozott —.

A szerzetből való egyszerű kilépés nem szünteti meg semmi tekintetben az ünnepélyes fogadalom jogi hatásait, s az egyházi jogszabályok szerint az egyházból való kilépés sem változtathatna azon.⁽²⁾

Azonban nálunk az 1868: 53. t.-cz. 8. §-a és az 1895: 43. t.-cz. 23. §-a az egyik egyházból a másikba átlépő —, vagy ily átlépés nélkül is kilépő személyre nézve nemcsak az elhagyott egyházhoz fennállott kapcsolatot szüntetik meg, hanem az ily kilépett személyt fel is oldják az elhagyott egyház jogrendszerének az egyháztagokat akár általában, akár különösen kötelező szabályozása s rendelkezései s ezek kötelező ereje alól.⁽³⁾

(1) L. Pfaff-Hofmann Commentar i. m. II. köt. 124. l. 3.) pont; Excuse i. m. II. köt. 57. l. Egyházi jogszabályok szerint csak a pápa —, illetőleg közszíntat bír erre joggal; l. Scherer i. m. 851. s köv. l.; Singer i. m. 141. s köv. l.

(2) Apostasia a religione egyházi büncselekmény, mely azonban nem szünteti meg az ünnepélyes fogadalom hatásait; l. Scherer i. m. 838. s köv. l.; A. Mayer i. m. 41. s köv. l.; Singer i. m. 160. l.

(3) Ausztriára nézve az állam törvényei szerint lehetséges kilépésnek nincsen ezen következménye, l. Scherer i. m. 856. l. 77.); l. még Krasnopolski. Das Ehehindernis d. höheren Weißen nach österr. Recht. Mainz. 1896, 70. s köv. l.

Ennek következménye, hogy az ily szerzetesre nézve — a joghatályos áttérés —, illetőleg kilépés után szerzett vagyona nem megy át elhagyott szerzetére, s az ünnepélyes fogadalom hatálya a végintézkedés és örökösödés tekintetében megszűnik.

Az erdélyi jogterületre nézve még határozottabb elvi eltérés van az egyházi jogszabályokkal szemben.

Itt — mint már említve lett — az 1853 máj. 29-iki életbeléptetési nyiltparancs VII. art. 3. c) pontja, a szerzeteseknek a végintézkedéstételre való képessége —, illetőleg képtelensége tárgyában érvényben tartotta, az osztrák polgári törvénykönyv 573. §-át.⁽¹⁾

Ezen törvényszakasznak különösen kiemelendő rendelkezése az, a mely szerint az in perpetuum sæcularisatio, a kormányhatalom által ilyenekül megjelölt állásokon való lét —, működés külön pápai engedély, vagy felmentés nélkül is — megadja a szerzetesnek a szabad végintézkedési jogot.⁽²⁾

Ezen rendelkezés alapján jöhet itt jogilag figyelembe, a szerzetes tábori lelkészekre nézve, az 1860. évi szolgálati szabályzat azon rendelkezése, mely az ezen állásban birt. ingó vagyon tekintetében, a szerzetes tábori

(1) Ordenspersonen sind in der Regel nicht befugt, zu testieren; allein, wenn der Orden eine besondere Begünstigung, dass seine Glieder testieren können, erlangt hat; wenn Ordenspersonen die Auflösung von den Gelübden erhalten haben; wenn sie durch Aufhebung ihres Ordens, Stiftes oder Klosters aus ihrem Stande getreten sind; oder, wenn sie in einem solchen Verhältnisse angestellt sind, dass sie vermöge der politischen Verordnungen nicht mehr als Angehörige des Ordens, Stiftes oder Klosters angesehen werden, sondern vollständiges Eigenthum erwerben können; so ist es ihnen erlaubt, durch Erklärung des letzten Willens darüber zu verfügen. Az első eset nálunk nem practicus; a második és harmadik eset nem képez eltérést Magyarország többi jogterületével szemben: csak a negyedik esetben foglaltatik figyelembevehető elvi eltérés, a melynek azonban ma kevés a practicus jelentősége.

(2) Singer i. m. 136. l.; Scherer i. m. 850. l.

lelkésznek szabad rendelkezési s végintézkedési jogát konstatálja; a legfőbb hadúrnak hatáskörében lévén ezen ptkv. 573. §. alapján megállapítani, hogy a tábori lelkészi állásban lét és működés alatt a szerzetes nem tekinthető szerzete hozzátartozójának.⁽¹⁾

Itt említendők, habár ma már nem practicusok azon nagy jelentőségű ily államhatalmi rendelkezések, a melyek értelmében — az 1802 ápr. 2-iki udv. rend. kibocsátásáig — valamely állandó —, s a szerzettel való kapcsolattól független lelkészi állásban való alkalmazás már önmagában véve megszünteti az ily szerzetesre nézve az ünneplés fogadalomból folyó jogi megítélést; erre való tekintettel ezen formában nem helyes, a kir. Curia 1885 ápr. 1-ei 7308/84. sz. határozatában kifejezésre jutó elv, hogy világi javadalommal összekötött lelkészi álláson alkalmazott szerzetesnek ezen alkalmazásban szerzett vagyona nem megy át a szerzetre.⁽²⁾

Azonban minden esetben még meg kell ettől külön-

(1) Bevezetésben közölt rendelkezés szövegezése szerint az ily szerzetes-tábori lelkész szabadon rendelkezhetik ingó vagyonával, a mely jogot természetesen a legfőbb hadúr nem adhatja meg, szolgálati szabályzatban; s így ezen rendelkezést tulajdonképen csak a ptkv. 573. §-ában említett oly rendelkezésnek kell tekinteni, a mely az ily tábori lelkészi állást olyannak mondja ki, a melyen lét alatt a szerzetes nem tekinthető szerzete hozzátartozójának. — A 18-ik században a szerzetes-tábori lelkészekre nézve megállapított végintézkedési szabadságot megszüntette volt az 1818 ápr. 7-iki udvari haditanácsi leirat, melyet közöl Leonhard i. m. 317. l.

(2) A 18-ik században kiadott kormányhatósági rendeletek az egyházi jogszabályoktól eltérőleg, megadták a szövegben említett joghatályt, az ily lelkészi álláson való alkalmaztatásnak, azonban az említett 1802 ápr. 2-iki udv. rend. eltiltotta a jövőre a szerzeteseknek — pápai engedély nélkül — ily lelkészi állásokon való alkalmazását. — Erre nézve l. Singer i. m. 114. s. köv. l.; Pfaff-Hofmann Commentar i. m. 124. l. 4.) pont. — Daczára annak, hogy ezen eset ma nem practicus figyelembe veendő mint a ptkv. 573. §-ában foglalt elv egyik érvényesülési esete. — A szövegben említett kir. curiai határozatot közli a Polgári Törvénykezés 1885. 44. l. —

böztetni azon esetet, a midőn a lelkészség a szerzetbe van incorporálva, a hol maga a szerzet a lelkészi javadalom, illetőleg hivatal birtokosa, s viselője, a hol ennek következtében az adminisztráló szerzetes, a vicarius szerzeménye különben is a szerzeté.⁽¹⁾

Mindazon esetekben, a melyekben akár az egyházi jogszabályoktól való eltérés —, akár jogszokás, pápai engedély, felmentés stb. folytán, a szerzetes rendelkezési s végintézkedési jogot nyer, ezen jog —, az annak megállapítása időpontjától kezdve szerzett vagyon tekintetében ervényesül.

A hatályos végintézkedés nélkül elhalt ily szerzetes, illetőleg volt szerzetes utáni törvényes örökösödés szabályai különbözők későbbi jövedelmének, szerzésének forrásai, alapjai szerint; nem tévén e részben különbséget, hogy az ily örökhagyó szerzete eltöröltetett-e, vagy e nélkül, pápai felmentés, illetőleg engedély alapján vált ki a szerzetből, illetőleg nyert világi javadalmat.⁽²⁾

Ha az ily örökhagyónak semmiféle javadalma nincs, sem valamely közalaphból segélyben, nyugdíjban nem részesült, hanem akár magánvagyonából, magánfoglalkozásban, vagy magáncsaládoktól élvezett jövedelmekből eszközöl szerzést, akkor hagyatékában rokonai örökölnek a közönséges jog szabályai szerint, ilyenek hiányában pedig a kir. kincstárra megy át az.⁽³⁾

(1) L. e részben az osztr. legfőbb törvényszék 1887 márcz. 31-iki 1538. sz. határozatát, Archiv f. kath. Kirchenrecht 1887. 58. köt. 326. s köv. l.

(2) Nánásy i. m. 123. s köv. l. mindhárom következő esetet említi. — Ezen szabályok má már csak azon esetekben lehetnek practicusok, a midőn a szerzetből kiválás, vagy javadalom megszerzése pápai dispensatio —, vagy engedély alapján történt. —

(3) 1812. okt. 6-iki 4030/24,269. sz. int. . qui ex Religioso Ordine haud abolito, per Dispensationem a votis votis egressi sunt, prouti sunt aliquot Individua Ordinis Piaristarum, quæ nec Stipendio, nec Pensione ex Fundo Publico, nec ullo Beneficio Ecclesiastico provisa, apud privatas Familias

Ily megítélés alá esnek a volt apácák is.⁽¹⁾

Egyházi javadalom birtokával egybekötött lelkipásztorkodásban elhalt ily személy után, a világi egyházi személyekre vonatkozó különös örökösödési szabályok érvényesülnek.⁽²⁾

És végül — különösen a 18-ik század végén eltörölt szerzetek tagjainál actualis — azon esetben, a midőn az ily örökhagyó valamely közalapból nyerte jövedelmét, a hagyatéka $\frac{1}{3}$ része a rokonokat illeti, s ilyenek hiányában a kir. kincstárra száll —, a többi $\frac{2}{3}$ rész pedig azon közalapot — vallás-, vagy tanulmányi alapot — illeti, a melyből az örökhagyó jövedelmét élvezte.⁽³⁾

Az eddigiekből láthatólag, a szerzetesek utáni jogutódlásnál a kivételes esetekben örökösödési jogban az ünnepestélyes fogadalom a határozó.

degunt, aut ex harum Pensione vivunt, hujusmodi Individuorum, prout et aboliti Ordinis Religiosorum, nec Pensione, nec Stipendio ex Fundo Publico, neque ullo Beneficio Ecclesiastico Dotatorum, ac ab intestato decedentium Substantia Fisco Regio in saluo relinquatur. Itt csak a kir. kincstár van felemlítve, még pedig mint olyan, a mely kizárja a más egyházi személyek után örökösödére hivatott alapokat, s külön kijelölt személyeket, s czélokot, a nélkül, hogy ezzel a kir. kincstárnak —, a közönséges örökösödést kizáró joga lenne megállapítva.

(1) Pfaff-Hofmann. Commentar i. m. 125. l. VI.

(2) Nánágy i. m. 123. l. — 1792 febr. 21-iki 3241. sz. int., melyre utal az erdélyi 1796 jul. 26-iki 16,023. sz. int. Intuitu substantiae Religiosorum in cura animarum decedentium, quorum nempe velut testandi incapacium substantia per Ben. Resolut. R. sub. 21. — a Febr. 1792. Nro 3241 intimatam, triforiam, utpote inter Ecclesias, cui servivit, inter proximos cognatos, ac inter pauperes dividenda fuit . . .

(3) 1812 okt. 6-iki int., és 1836 jan. 4-iki int. — utalva a Styasni Hylarius volt kamalduli szerzetes hagyatéka ügyében kiadott 1783 jul. 22-iki 4243/235. sz. int.-re — Demum e relicta ab intestato decedentium Ex-Religiosorum Presbyterorum substantia . . . in sequelam b. R. R. d. d. 22. July 1783 . . . editae trifariam dividenda, una tertia pars proximis denati cognatis, in horum vero defectu Fisco Regio extradanda, reliquae vero duae tertiae Fundo Religionis, ex quo nempe tales Ex-Religiosi pensionem suam trahunt, inferendae erunt. — E pontra nézve l. Pfaff-Hofmann. Excurse i. m. 56. s köv. l.

Epen azért csak ezen ünnepélyes fogadalommal áll kapcsolatban a jogutódlás s illetőleg örökösödés ezen különös szabályozása.

Ennek következménye az, hogy a noviciust még teljesen szabad végintézkedési jog illeti meg, s utána a közönséges örökösödési jogszabályok birnak érvénnyel;⁽¹⁾ másfelől az ünnepélyes fogadalom érvénytelenítése folytán ugyanezen jogi helyzet áll be.⁽²⁾

Ugyanezen elv alapján kell továbbá megítélni a congregatiók tagjai utáni örökösödési jogot:

⁽¹⁾ Glauvell i. m. 258. l.

⁽²⁾ Hellmann i. m. 24. l.; A. Mayer i. m. 11. l.

III. CONGREGATIOK TAGJAI.⁽¹⁾

A congregatiók tagjai szintén tesznek szegénységi fogadalmat, azonban ez csak egyszerű fogadalom, a melynek épen ezen minősége különbözteti meg annak jogi hatását, az ünnepélyes fogadalom jogi következményeitől.⁽²⁾

Az egyszerű fogadalomnak ezen minőségét nem szünteti meg azon lehetőség, hogy az ily fogadalom némely esetben — nem határozott évekre, vagy határozatlan időre, hanem — a fogadalmat tevőnek egész élettartamára szól.⁽³⁾

Ezen egyszerű fogadalom következtében, a fogadalmat tevő személy nem veszti el meglevő vagyona feletti tulajdonjogát, s épen úgy továbbra is szerezhel vagyont,

(1) Az egész kérdésre nézve l. Schels. *Die neuern religiösen Frauen-genossenschaften*. Schaffhausen. 1857.; Schuppe. *Das Wesen und die Rechtsverhältnisse der neueren religiösen Frauengenossenschaften*. Mainz. 1868.; Hinschius. *Orden und Kongregationen*. Berlin. 1874.; Scherrer i. m. 149. §. s ott további irodalom is.

(2) Schuppe i. m. 99. s köv. l.; Scherer i. m. 863. l.; l. még a müncheni Landesgericht 1896 okt. 20-iki ítéletét, közölve az Archiv f. kath. KR. 1899. 79. köt. 765. s köv l. a Sacré Cœur tagjainak fogadalmá tekintetében.

(3) L. e részben Scherer i. h. és itt 23.), a mely szerint a páulai szt. Vinczéről nevezett irgalmas nővérek 1. 5 és több évre, Szatmáron «a meddig a gyülekezetben leszek» teszik a fogadalmat. — Schuppe i. m. 126. l. említi, hogy némely congregatióban határozott időre, 5: 7 évre szóló fogadalom időtartamának lefolyása után az egész élettartamára tétetik fogadalom. — Scherer i. m. 870. l. 60.) a bajor legf. törvényszék határozata feletti észrevételében helyteleníti az élettartamára szóló egyszerű fogadalomnak az ünnepélyes fogadalommal való összezavarását.

azonban a tulajdon tárgyának tényleges kezelése, az ezzel való közvetlen bánás tekintetében az egyes congregatio eltérő szabályai szerint eltérő rendelkezések vannak érvényben; mert sem szegénységi —, sem az engedelmességi fogadalom fogalmával nem áll összhangban az, hogy a congregatio tagjai esetleg mint gazdag tulajdonosok szerepeljenek,⁽¹⁾ s így kezeljék vagyonukat.

Ez nem jelenti azt, hogy az ily congregatio tagjának vagyona, vagy szerzeménye, a fogadalom következtében s erejénél fogva átmenne a congregatoria; mert mindig külön jogügylet szükséges ezen átvitel eszközzésére ott, a hol esetleg valamely congregatio szabályai ezt megállapítják s lehetővé teszik.⁽²⁾

A — legtöbb congregatio-szabályzatban kifejezésre jutó — rendszerinti helyzet az, hogy a congregatio tagja átengedi vagyonát a congregatio használatába, s a szabályok szerint, élők között is rendszeren a congregatio főnöke, vagy a pápa engedélyével rendelkezik.

Hasonlóan van ez azon vagyonnal is, mely a fogadalom letétele után megy át reá; ezt is a congregatio használja, s a congregatio tagja által ezen minőségben eszközölt szerzés eredménye a congregatoria megy át.⁽³⁾

A Société du Sacré Cœur fogadalmat tett tagjai le-

(1) Habár tényleg ez sincs kizárva, pld. nálunk a Sacré Cœur congregatio egyik tagja szerepel külsőleg mint a congregatio ingatlanainak tulajdonosa; l. Zlinszky-Reiner i. m. 197. l. 1.), a mely tény mutatja különben, hogy a congregatiók tagjait tulajdonjog illetheti meg ingatlan vagyon felett is.

(2) Egyes, különösen női congregatióknál a belépő személyek személyes szükségletükre szolgáló tárgyakat, és bizonyos — rendszerint kisebb összegeket — kötelesek hozományként átadni a congregatióknak, a mely a fogadalom letételével annak tulajdonába megy át, ennek jogi alapja azonban az, hogy ez a noviciatus alatti kiképzés és a tartás némi fedezésére szolgál; l. Hinschius i. m. 78. l.

(3) Hinschius i. m. 78. l.

mondanak vagyonuk szabad használatáról, azt a congregationnak engedik át, a mely azonban a vagyont, azon tagok esetleges kilépésekor, visszaadja; tulajdonjogát azonban a congregatio tagja egyáltalában nem veszti el.⁽¹⁾

Ennek következtében a congregatio egyszerű fogadalmat tett tagja minden körülmények között szabadon tehet végintézkedést vagyonáról; hatályos végintézkedés hiányában a közönséges törvényes örökösödés áll be, magának a congregationnak sem törvényes örökösödési joga, sem valamely köteles hagyományhoz nincs igénye.⁽²⁾

(1) Schuppe i. m. 102. l. utalva a Plan abrégé de l'institut-re.

(2) A congregatio is csak tagjának végintézkedése alapján örökölhet annak hagyatékában. — Adatokat közöl e részben Schuppe i. m. 103. s köv. l.; Scherer i. m. 863. l. s ott 26.) —



TARTALOM.

Bevezetés	Lap 3
I. <i>Világi egyházi személyek</i>	17
1. A <u>katholikus egyházban</u>	—
a) Végintézkedésen alapuló örökösödés	—
A kollonicsi egyezmény hatálya alá tartozó egyházi személyek	22
A kollonicsi egyezmény hatálya alá nem tartozó egyházi személyek	33
b) Törvényes örökösödés	43
A kollonicsi egyezmény hatálya alá tartozó egyházi személyek	48
A kollonicsi egyezmény hatálya alá nem tartozó egyházi személyek	51
2. A görög-keleti szerb és román egyházban	62
a) Végintézkedésen alapuló örökösödés	63
b) Törvényes örökösödés	67
II. <i>Szerzetesek</i>	69
III. <i>Congregatiók tagjai</i>	85